

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Zkušenosti ukrajinských rodin s integrací a pomocí v České republice během
invaze Ruska na Ukrajinu
Diplomová práce

2024

Bc. Petra Bartošová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Petra Bartošová**
Osobní číslo: **H22237**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Zkušenosti ukrajinských rodin s integrací a pomocí v České republice během invaze Ruska na Ukrajinu**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce bude zmapovat příběhy ukrajinských rodin, které byly vlivem invaze Ruska na Ukrajinu nuceny opustit svoji rodnou zemi a následně se začlenily či se stále pokouší začlenit do české společnosti. První část práce bude věnována teoretickému ukotvení tématu. Stěžejními pojmy budou: integrace, migrace a migrační a azylová politika. Zmíněné budou také změny v migrační a azylové politice vyvolané přílivem uprchlíků z Ukrajiny a programy na pomoc této skupině. Praktickou část bude tvořit kvalitativní výzkum, jehož cílem bude zmapovat zkušenosti (pozitivní i negativní), které rodiny získaly při procesu začleňování do české společnosti. Použitou metodou bude případová studie s využitím rozhovorů jako výzkumného nástroje. Zvolenou skupinou informantů budou ukrajinské rodiny, které přišly během února a března 2022 do České republiky.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BRETTELL, Caroline a James F. HOLLIFIELD, ed. *Migration Theory: talking across disciplines*. Third edition. New York: Routledge, 2015. ISBN 978-0-415-74203-0.

DRBOHLAV, Dušan a Marta JAROSZEWICZ. *Ukrainian migration in times of crisis: forced and labour mobility*. Prague: Charles University, Faculty of Science, 2016. ISBN 978-80-7444-048-9

KANDALEC, Pavel. *Naturalizace v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-062-5.

PEŠKOVÁ, Michaela a Západočeská univerzita. *Jsem imigrant =: Ja – immigrant : imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice*. Ústí nad Labem: Vlasta Králová, 2006. ISBN 80-87025-07-5.

ROŽŇÁK, Petr a Karel KUBEČKA. *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2018. ISBN 978-80-7418-292-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Šárka OŠŤÁDALOVÁ a Vladislav GÜNTER. *Migrace: historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016. Moderní dějiny. ISBN 978-80-905942-9-6.

VAVREJNOVÁ, Marie. *Migrace obyvatelstva jako faktor ekonomického rozvoje: (zvláště v oblasti Evropské unie a České republiky)*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011. ISBN 978-80-86729-66-4.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Lucie Hájková

Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce:

31. března 2023

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2024

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2023

Prohlašuji:

Práci s názvem Zkušenosti ukrajinských rodin s integrací a pomocí v České republice během invaze Ruska na Ukrajinu jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 27. 03. 2024

Bc. Petra Bartošová v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych vyjádřit obrovský vděk ženám, které se se mnou podělily o jejich zkušenosti, ačkoliv se mnohdy jednalo o velmi bolestivá témata. Dále jsem velice vděčná Komunitnímu uprchlickému centru Kalyna, konkrétně paní Ivoně Baklíkové a Oleksandře Palatné, které mi zprostředkovaly kontakty na informantky. Stejně tak děkuji Mgr. Bc. Lence Janoškové za její pohled a informace o problematice přímo z praxe. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své skvělé vedoucí práce Mgr. Lucii Hájkové, která mi po celou dobu tvorby práce poskytovala odborné rady a postřehy o kvalitě a směřování práce. Bez těchto lidí by tato práce nikdy nemohla vzniknout. DĚKUJI!

ANOTACE

Cílem diplomové práce bude zmapovat příběhy ukrajinských rodin, které byly vlivem invaze Ruska na Ukrajinu nuceny opustit svoji rodnou zemi a následně se začlenily či se stále pokouší začlenit do české společnosti. První část práce bude věnována teoretickému ukotvení tématu. Stěžejními pojmy budou: integrace, migrace a migrační a azylová politika. Zmíněné budou také změny v migrační a azylové politice vyvolané přílivem uprchlíků z Ukrajiny a programy na pomoc této skupině. Praktickou část bude tvořit kvalitativní výzkum, jehož cílem bude zmapovat zkušenosti (pozitivní i negativní), které rodiny získaly při procesu začleňování do české společnosti. Použitou metodou bude případová studie s využitím rozhovorů jako výzkumného nástroje. Zvolenou skupinou informantů budou ukrajinské rodiny, které přišly během února a března 2022 do České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

migrace, Ukrajina, integrace

TITLE

Ukrainian families' experience of integration and assistance in the Czech Republic during Russia's invasion of Ukraine

ANNOTATION

The thesis will aim to map the stories of Ukrainian families who were forced to leave their native country by Russia's invasion of Ukraine and subsequently integrated or are still trying to integrate into Czech society. The first part of the thesis will be devoted to the theoretical anchoring of the topic. The core concepts will be: integration, migration and migration and asylum policies. Changes in migration and asylum policy triggered by the influx of refugees from Ukraine and programmes to help the group will also be mentioned. The practical part will consist of qualitative research aimed at mapping the experiences (positive and negative) that families have gained in the process of integration into Czech society. The method used will be a case study using interviews as a research tool. The chosen group of informants will be Ukrainian families who came to the Czech Republic during February and March 2022.

KEYWORDS

migration, Ukraine, integration

Obsah

ÚVOD.....	9
1 Migrace.....	11
1.1 Definování pojmů.....	11
1.1.1 Migrace.....	11
1.1.2 Migrant.....	12
1.2 Příčiny migrace.....	13
1.3 Druhy migrace.....	14
1.4 Dopady migrace.....	15
1.5 Migrační situace v České republice.....	15
2 Integrace.....	17
2.1 Definice integrace.....	17
2.2 Formy integrace.....	17
2.3 Bariéry integrace.....	18
2.4 Integrovační modely a strategie.....	18
2.4.1 Integrovační modely.....	18
2.4.2 Integrovační strategie.....	19
2.5 Integrovační politika v České republice.....	20
2.5.1 Cíle integrovační politiky.....	21
2.5.2 Priority integrovační politiky.....	21
2.5.3 Činitelé integrovační politiky.....	22
3 Migrační a azylová politika v České republice.....	24
3.1 Strategie a zásady.....	25
3.1.1 Integrace.....	26
3.1.2 Nelegální migrace a návratová politika.....	26
3.1.3 Azyl.....	28
3.1.4 Vnější dimenze migrační politiky.....	31
3.1.5 Volný pohyb osob v Evropské unii a schengenská spolupráce.....	31
3.1.6 Legální migrace.....	31
3.1.7 Mezinárodní a evropské závazky.....	34
3.2 Migrační a azylová politika společně s formami pomoci v době invaze Ruska na Ukrajinu.....	35
3.2.1 Praxe pomoci pro osoby přecházející před invazí Ruska na Ukrajinu.....	39

4	Soubor a metodologický rámec studie.....	42
4.1	Metoda sběru dat.....	42
4.2	Výběr výzkumného souboru a cíl výzkumu	43
4.3	Formulace výzkumných otázek	44
4.4	Kritéria kvality výzkumu	45
4.5	Etické aspekty studie	45
5	Vyhodnocení dat	46
5.1	Interpretace dat	48
5.1.1	Úřady	48
5.1.2	Bydlení.....	51
5.1.3	Práce	52
5.1.4	Jazyk	54
5.1.5	Škola/školka.....	56
5.1.6	Lékařská péče	59
5.1.7	Společnost.....	61
5.1.8	Vize do budoucna	64
6	Shrnutí výsledků	66
6.1	Limity studie.....	68
	ZÁVĚR	69
	LITERATURA	71
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	75
	SEZNAM GRAFICKÝCH PŘÍLOH	80

ÚVOD

Boj o moc utvářel dějiny všech národů. Ať už bylo motivem získání území či náboženské přesvědčení, každá událost silně zasáhla populaci, a to buď v lokálním či celosvětovém měřítku. Společnost je neustále se vyvíjející seskupení, které neustále zlepšuje péči, vyvíjí techniku, jenž je už na úrovni, že je schopna částečně sama přemýšlet a stejně tak se stále posouvají hranice poznatků ve všech oborech. Na druhou stranu však posledních několik let vidíme, že i přes historický vývoj, se stále potýkáme se stejnými problémy, jako tomu bylo už od starověku. Rok 2020 byl ve znamení pandemie COVID-19, kdy i přes rozvinuté zdravotnictví státy nevěděly, jak s nemocí naložit. Následně v roce 2022 byla zahájena invaze Ruska na Ukrajinu. Mnoho odborníků se shoduje, že konflikt je vyústěním dlouholetého sporu mezi právě těmito zeměmi, avšak málokdo očekával, že v 21. století se Evropa opět bude potýkat s válečným konfliktem nikoliv ve virtuálním světě, ale za použití zbraní a jiného armádního vybavení.

Dne 24.2.2022 Vladimír Putin oznámil zahájení vojenské operace, která podle jeho slov měla za cíl denacifikaci Ukrajiny a obnovit ruské bezpečí. Ještě v tentýž den ruské armádní jednotky překročily ukrajinské hranice a následovalo bombardování raketami. Nejtvrdší boje probíhaly v okolí Kyjeva, Mykolajiva a Charkova. Světem informace otřásla velmi silně a státy začaly ukládat Rusku tvrdší a tvrdší sankce. Ruské banky byly odpojeny od systému SWIFT, což vedlo k výraznému poklesu hodnoty rublu. Na ukrajinské území začala být zasílána humanitární pomoc společně s dodávkami zbraní a armádního vybavení. Miliony Ukrajinců začaly opouštět domovy. Ukrajinský prezident Vladimír Zelenskyj podepsal žádost o přijetí do Evropské unie. V návaznosti na válečný konflikt v ostatních státech se razantně zvýšila cena potravin, ropy, zemního plynu a elektřiny (Česká televize, 2023). V současné době válečný konflikt i nadále pokračuje.

Text je diplomové práce členěn na dva celky-praktickou a teoretickou část. První část tvoří teoretický základ pro následný výzkum. Samotný oddíl začíná vymezením migrace. Mimo definice a základní dělení jsou zmíněné dopady migrace se současnou migrační situací v České republice. Na téma migrace v logické návaznosti pokračuje integrace, která má za cíl přinést poznatky z oblasti opatření podporující začlenění cizinců, integračních modelů a interkulturních strategií. Kapitulu uzavírá současná integrační politika České republiky. Poslední kapitolou je téma migrační a azylové politiky, která spojuje náplň dvou předchozích kapitol. Kromě strategií a zásad migrační a azylové politiky jsou zde prezentovány změny v Lexu Ukrajina. Na závěr kapitoly byly přidány informace z rozhovoru a přednášky Mgr. Bc. Lenky Janoškové, vedoucí centra na podporu integrace cizinců pro Pardubický kraj.

V druhé části práce je představen uskutečněný výzkum, který byl zpracován jako případová studie za použití epizodického rozhovoru jakožto výzkumné metody. Kvalitativní design šetření umožnil zabývat se konkrétními případy více do hloubky. Událost z roku 2022 se dotkla osudů mnoha lidí. Ze dne na den lidé opouštěli domovy a zázemí, které si celý život budovali, aby utekli do bezpečí. Pobyt v nové zemi je spojen s mnoha problémy, kterým tito lidé musí čelit. Právě tento bod se stal inspirací pro uskutečnění výzkumu. Informantkami byly tři ženy z Ukrajiny, které přišly do České republiky v rozmezí od února do března roku 2022. Zjišťovány byly zkušenosti s integrací v sedmi oblastech: úřady a pomoc státu, jazyk, bydlení, školy a školky, práce, zdravotnictví a společnost.

1 Migrace

Dějiny jsou provázány migrací již od pravěku, jen důvody, které lidi motivovaly k opuštění místa či země původu, se v průběhu let proměňovaly. Ať už impulsem bylo hledání nového loviště, náboženské/politické důvody či potřeba objevovat svět za oceánem, vždy docházelo k mísení a přemísťování obyvatel. Následující kapitola se věnuje definování pojmu migrace a pojmům s ní spojených, dále je zde výčet příčin, druhů a dopadů migrace s přiblížením současné migrační situace v České republice.

1.1 Definování pojmů

1.1.1 Migrace

Zdeněk Uherek (2016, s.7) migraci popisuje následovně: *„Jedná se o pohyb v prostoru za účelem změny místa pobytu. Tento pohyb může být zamýšlen jako dočasný nebo trvalý, může být chápán jako pozitivní změna nebo jako vynucené rozhodnutí, může se dokonce realizovat jako transfer člověka proti jeho vůli, kdy je tělo přemístěno bez jeho vlastní aktivity na jiné místo“*. V současnosti se migrace týká 1 miliardy lidí z celkové populace (Wihtol de Wenden, 2020). Uherek však zdůrazňuje, že nelze každý pohyb člověka považovat za migraci. Je nezbytné od sebe odlišovat dva pojmy: MOBILITA a MIGRACE. Rolný a Lacina (2004, s. 232) upřesňují, že: *„mobilita zahrnuje všechny druhy pohybu osob s různou periodicitou, účelem, směrem či vzdáleností. Naopak migrace je spíše uváděna ve spojitosti se změnou bydliště“*. Migrace se tedy vyznačuje dlouhodobější změnou místa a pobytu.

V rámci definování migrace jsou klíčové tři pojmy: IMIGRACE, EMIGRACE a REEMIGRACE. **Emigrace** je dobrovolné či nucené vystěhování se do jiné země z různých důvodů. **Imigrací** nazýváme proces usazování se na novém území osobami, které přichází z jiného státu. Posledním pojmem je **reemigrace**, někdy taktéž nazývána jako repatriace, která je chápána jako návrat emigrantů nebo jejich potomků do země původu (Pešková a kol., 2006).

Téma migrace se prolíná napříč společenskými vědami. Tuto transdisciplinaritu dokládá i kniha *Migration Theory* (Bretell a Hollifield, 2015), jenž prezentuje hlavní výzkumné otázky oborů zabývajících se danou problematikou. Jedná se o:

- **Antropologii:** Jak migrace ovlivňuje kulturní změny a kulturní identitu?
- **Demografii:** Do jaké míry migrace ovlivňuje změny v populaci?
- **Ekonomii:** Jaká je motivace k migraci a jaké jsou její dopady?
- **Geografii:** Co vysvětluje sociálně-prostorové vzorce migrace?
- **Politologii:** Proč mají některé státy problémy s kontrolou migrace?

- **Historii:** Jaké jsou dosavadní zkušenosti s imigrací?
- **Právo:** Jak ovlivňuje legislativa migraci?
- **Sociologii:** Co vysvětluje začlenění a vyloučení?
- **Psychologie:** Jaké stresory ovlivňují chování migrantů?

Autoři Hollifield a Bretell uvádí vědní disciplíny vyjma psychologie, avšak pro komplexní pojetí problematiky je nezbytné tento obor doplnit. (Čeněk, Smolík a Vykoukalová, 2016).

1.1.2 Migrant

Stanovení společných znaků migrující populace je poměrně obtížné, jelikož se jedná o velmi heterogenní skupinu: „*Mezi migranty najdeme ženy, nezletilé sirotky, experty, zdravotníky seniory nebo enviromentální uprchlíky.*“ (Wihtol de Wenden, 2020, s.7). Stejně tak ukotvení pojmu migrant není zcela jednotné vzhledem k široké diferenciaci migrace. Bližší vymezení najdeme pouze pro mezinárodní migraci, kdy dle definice OSN je: „*za migranta je považována každá osoba, která překročí mezinárodní hranice a zůstává v jiné zemi déle než rok.*“ (UNSD, 2012). Dále však migrantem může být (Rabušic a Burjanek, 2003):

1. **Uprchlík** – Pojem uprchlík je zakotven v Ženevské úmluvě z roku 1951: „*Jedná se o osoby, které se nacházejí mimo svou vlast a mají oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních či z důvodů příslušnosti k určité společenské vrstvě či zastávání určitých politických názorů, které nejdou schopny přijmout (nebo vzhledem k výše uvedeným obavám odmítají) ochranu své vlasti.*“
2. **Osoba pobývající mimo svoji mateřskou zemi** – Jedná se o jedince, kteří nechtějí či nemají možnost se vrátit do země původu z důvodu oprávněných obav z pronásledování.
3. **Žadatelé o azyl** – Osoby, které opustili původní zemi z důvodu pronásledování či obav z něho a v nové zemi podstupují azylové řízení, zda podle Ženevské úmluvy splňují podmínky pro udělení azylu či nikoliv.
4. **Dočasní pracovní migranti** – Jedinec cestuje do jiné země pouze za účelem pracovního poměru a po jeho skončení se vrací do země původu.
5. **Vysoce kvalifikovaní migranti** – Zde můžeme mluvit o tzv. brain drain, kdy kvalifikovaní jedinci cestují do jiného státu z pracovních důvodů. Od předchozí dočasně pracovních migrantů se liší dosaženým vzděláním či kvalifikací.
6. **Rodinní příslušníci** – Osoby, které se do nové země stěhují za svými rodinnými příslušníky, jenž už ve státě pobývají.

7. Navrátilci – Osoby, které se vrací z nové země do země původu.

Palát (2014) však upozorňuje, že daná typologie nezahrnuje migranty v rámci jednoho státu. Ačkoliv právní vymezení uprchlíka se na dané osoby nevztahuje, v praxi se setkáváme s případy, kdy jsou lidé nuceni utíkat před nepříznivými podmínkami v daném regionu nikoliv však do ciziny, ale pouze do bezpečnější lokace ve stejném státě.

1.2 Příčiny migrace

První ucelenou koncepci najdeme v práci geografa a kartografa E.G.Ravensteina, který definoval sedm zákonů migrace (Uherek, 2016):

1. Každý migrační proud generuje návratový pohyb.
2. Většina přesídlení migrantů probíhá na krátké vzdálenosti.
3. Lidé migrující na delší vzdálenosti preferují jako destinace velká města.
4. Venkovské populace vykazují vyšší míru migrace ve srovnání s obyvateli městských oblastí.
5. Rodiny jsou méně zapojeny v mezinárodní migraci, než mladí dospělí jednotlivci.
6. Dospělí jedinci převažují mezi migranty.
7. Velká města rostou zejména díky migračnímu tlaku spíše než přirozenému populačnímu nárůstu.

Na tuto koncepci poté navazuje demograf D. J. Bogue, autor nejznámějšího dělení faktorů „PUSH“ a „PULL“, kterou následně rozpracovali E. S. Lee a C. Jansen. **PUSH** faktory nazýváme takové okolnosti, které nás nutí ze země odejít (např. neuplatnitelnost na místním trhu práce, válka, nedostatečná zdravotní péče, hladomor). Naopak **PULL** faktory (např. vzdělání, rodinné vazby, politická a náboženská svoboda) představují soubor charakteristik a předností jiné země, které nás lákají a motivují k migraci právě do dané destinace (Palát, 2014). Ravensteinovu koncepci doplňuje o myšlenku nezbytnosti intenzity těchto sil, které však nemusí být v rovnováze. Bogue také píše o skutečnosti, že dokud mají země rozdílné podmínky a charakteristiky, migrace bude i nadále pokračovat (Bogue, 1963).

Impulsy k migraci jsou mnohdy spojeny s mylným očekáváním migrantů jako například představa o jednodušším získání občanství pro své nenarozené dítě či sociální zajištění a pojištění v nové zemi. Rodiny či jedinci vynaloží značné finanční částky na náklady spojené s tranzitem do cílové země, kdy však po příjezdu jsou očekávání vyvrácena a následně musí cestovat zpět do země původu (Janošková, 2024).

1.3 Druhy migrace

Základní dělení migrace je na LEGÁLNÍ a NELEGÁLNÍ. „**Legální** migrace je proces řízeného, státem kontrolovaného přistěhovalectví“. Do daného vymezení řadíme pracovní migraci, migraci za účelem studia či sjednocení rodiny. (Humlíček, 2016, s.31). Opačným pólem je pak **nelegální** migrace: „*Situace, kdy cizinec porušuje pobytový režim na území České republiky, nebo kdy osoba nedovoleným způsobem překročí státní hranici, nebo se o to prokazatelně pokusí.*“ (Pešková a kol., 2006, s.21). Ilegálním migrantem se může stát osoba, která již vstoupila na území bez platného oprávnění nebo na území setrvává i po uplynutí doby platnosti uděleného oprávnění. Nelegální migrace představuje globálně velké riziko, a to nejen z ekonomických důvodů, ale především z bezpečnostních důvodů. Otázka nelegální migrace je mnohdy spojena s organizovaným zločinem, tedy sítí převaděčů a obchodování s lidmi, zbraněmi a návykovými látkami (Palát, 2014).

Henig (2007) ve své studii generalizoval typologie migrace a dospěl ke třem kritériím na základě, kterých lze tento jev komparovat:

1. **Kritérium lokalizace** diferencuje migraci na mezinárodní a interní. **Mezinárodní** migraci chápeme tu, jenž je prováděna mezi odlišnými státy či kontinenty. Naopak **interní** se týká pouze přemísťování v rámci jednoho státu. Autor k danému kritériu ještě doplňuje podskupinu **regionální** migrace, která je spojená s oběma typy migrace, avšak je zúžena pouze na určité území například střední Evropu, kraj a tak dále. Vnitrostátní migrace se v současnosti týká 75 % lidí z celkového počtu migrujících osob a dalších 25 % migruje do jiného státu. Ovšem nutno podotknout, že počet globálních migrantů stále stoupá a predikuje se, že narůstající trend bude i nadále pokračovat (Wihtol de Wenden, 2020).
2. **Kritérium příčiny** je spojeno s dobrovolnou a nedobrovolnou migrací. **Dobrovolná**, jak je již z názvu patrné, je uskutečněna na základě vlastní iniciativy a vůle. Často se jedná o migraci za účelem studia, práce či sjednocení rodiny. Migrací **nedobrovolnou** se pak označuje donucení migrovat z vnějších okolností. Těmito okolnostmi mohou být politické, náboženské, enviromentální a jiné důvody. Nedobrovolnou migraci je dále možné dělit na **vynucenou**, kdy v zemi původu je narušena svoboda jedince, jeho živobytí či hrozí ohrožení života vlivem enviromentálních či politických podmínek, a **vnucenou**, kdy v zemi jedinec či skupina disponuje mocí donutit jiné migrovat.
3. **Kritérium časovosti** rozlišuje migraci na **permanentní**, tedy dochází k trvalé změně pobytu a migraci **dočasnou**, která se vyznačuje přesunem na omezenou dobu.

1.4 Dopady migrace

Mezi pozitivní dopady migrace řadíme například kompenzaci ubývajícího počtu obyvatel v cílové zemi. Dalším přínosem je kompenzace pracovní síly na pozice, o které je v tamní zemi nízký zájem nebo naopak obsazení pracovních míst, kde je potřeba vyšší kvalifikace či vzdělání tzv. „*brain gain*“. Dále má pozitivní dopad na zvyšování životní úrovně v chudších zemích, kam migrant posílá peníze vydělané v jedné z vyspělejších zemí.

Negativní vliv se projevuje na trhu práce v cílové zemi s rostoucí nezaměstnaností, jelikož se osoba stává konkurencí pro tamní obyvatelstvo a roste nedostatek pracovních míst. Naopak u původních států dochází k „*brain drain*“, tedy odchodu kvalifikovaných osob do zahraničí, což má za následek nedostatek této skupiny osob v dané zemi. V případě, že dojde ke ztrátě zaměstnání a jedinec má buď velmi omezené či žádné prostředky pro návrat do rodné země, začne se řadit do skupiny nelegálních migrantů. Tato skutečnost může dále determinovat sklon daného jedince k páčání trestné činnosti s úmyslem obstarat si obživu či finance. Stejně tak negativně ovlivňuje státní ekonomiku, pokud se v cílové zemi vyskytuje větší počet velkých rodin s dětmi, které častěji potřebují finanční pomoc ze strany státu, a to v podobě sociálních dávek (Vavřejová, 2011).

1.5 Migrační situace v České republice

Česká republika, jakožto jeden ze států východního bloku, dlouhou dobu byla homogenní společností s minimálním kontaktem cizinci. Za těchto čtyřicet let byli přijímáni pouze pracovní migranti, a to výhradně z jiných komunistických států jako například – Mongolska a Vietnamu, kdy u těchto migrantů byla požadována naprostá asimilace s majoritní společností (Scheu, 2011). Po roce 1989 došlo k otevření hranic a tím se výrazně navýšil počet cizinců u nás. Postupně docházelo k proměně, kdy Česká republika přestávala být pouze tranzitní zemí, avšak začala se stávat cílovou destinací. Tento jev pozorujeme dodnes a stejně tomu je i u migrace za účelem sjednocení rodiny (Jelínková a Valenta, 2022).

Dále je dobré upřesnit vymezení migrantů v České republice. Zákon č. 326/1999 Sb. Zákon o pobytu cizinců zmiňuje dvě skupiny cizinců – občané Evropské unie a občané třetích zemí. Občané EU včetně Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska mají specifická práva, která jsou dána i Schengenským prostorem. Schengenský prostor představuje: „*společné území členských států Evropské unie, v němž jsou odstraněny hraniční kontroly a v nichž platí společné standardy vnitřní bezpečnosti*“ (Průcha, 2002, s. 442). Migranty z třetích zemí jsou osoby s občanstvím v jiném státě než v Evropské unii a výše zmiňovaných státech. Ti se dále člení na cizince bez vízové povinnosti a s vízovou povinností (Drbohlav, 2010). Statistiky MV

ČR (2023) ukazují, že v současnosti občané třetích zemí tvoří 78 % z celkového počtu cizinců, jsou tedy značně dominující skupinou.

Co se týče dalšího statistického šetření, tak v období od 1.1. do 30.9. 2023 bylo na našem území registrováno 1 028 441 legálních migrantů. Jedná se zhruba o 11 % všech obyvatel ČR. Nejpočetnější skupinou jsou pak u nás tyto tři státní příslušnosti: Ukrajina (54 %), Slovensko (12 %) a Vietnam (6 %). Celkový počet migrantů v ČR můžeme taktéž specifikovat na základě udělených oprávnění k pobytu: 346 298 osob bylo evidováno na základě oprávnění k přechodnému pobytu, 342 186 jedinců s oprávněním k trvalému pobytu a 346 298 uprchlíků s aktivní dočasnou ochranou. O mezinárodní ochranu zažádalo 2024 1067 osob, přičemž třemi nejčastějšími státy původu byly: Turecko (125 osob), Uzbekistán (112 osob) a Ukrajina (101 osob) (MV ČR, 2023). V porovnání s rokem 2022 pozorujeme mírný pokles celkového počtu cizinců v návaznosti na návrat části Ukrajinců zpět do rodné země.

V porovnání s rokem 2022 došlo k poklesu odhalené nelegální migrace a bylo odhaleno celkem 13 898 případů. Co se týče nejčastějšího zastoupení státní příslušnosti jednalo se o Sýrii, Turecko, Afganistán, Indii a Maroko. Nejčastějším voleným způsobem dopravy bylo osobní či dodávkové vozidlo, případně pak letecká doprava. Z dlouhodobějšího hlediska i nadále Česká republika zůstává pouze tranzitní zemí a dle statistik většina nelegálních migrantů směřuje do sousedního státu Německa (Policie ČR, 2024).

2 Integrace

Historie integračních politik je poměrně krátká. V samotných začátcích se předpokládalo, že pokud bude mít imigrant stejné právní postavení jako občané daného státu a zároveň pokud budou správně aplikovány nástroje v boji s diskriminací, lze celý proces nechat v režii společenského vývoje dané země bez zásahu vyšší moci. Avšak tuto myšlenku lze považovat dnes za empiricky vyvrácenou. Nyní víme, že integrace determinuje sociální soudržnost a ekonomický rozvoj každého státu a její vliv se promítá i do samotného procesu migrace, kdy hovoříme o provázanosti mezi úspěšnou integrací a úspěšnou migrací. (Jelínková, 2023).

2.1 Definice integrace

V průběhu let došlo k vývoji definice pojmu integrace. V prvopočátku byl tento proces chápán pouze jako jednostranný – tedy hledělo se na integraci pouze jako začleňování cizince do majoritní společnosti. S dnešními poznatky je však pojem brán jako obousměrný proces začlenění do společnosti, který vyžaduje zapojení všech aktérů (Wihtol de Wenden, 2020).

Stejně jako definice integrace, tak i cílové skupiny byly v průběhu let doplňovány. Nejdéle a největší pozornosti se dostává migrantům z třetích zemí, kteří mají legální pobyt na území ČR. Držitelům mezinárodní ochrany se integrační politika začala věnovat až od roku 2016 a o čtyři roky později, tedy 2020, byla doplněna poslední skupina, a to konkrétně migranti z členských států Evropské unie (Jelínková, 2023). Nelze opomenout i majoritní společnost jakožto jednu ze zásadních cílových skupin. Bez jejího přijetí by úspěšná integraci nebyla možná a zvyšovalo by se pak riziko konfliktu v soužití. Žadatelé o mezinárodní ochranu v cílových skupinách doposud zařazení nejsou (Vláda ČR, 2016).

2.2 Formy integrace

Sociolog Harmut Esser píše o čtyřech formách sociální integrace (Schwinn, 2001):

1. **Culturation** (kulturace) – Proces předávání a získávání kulturních standardů a kompetencí, které jsou nezbytné pro úspěšné působení ve společnosti.
2. **Placement** (umístění) – Dosazování a získávání pozic v systému: vzdělávacím, ekonomickém a profesním.
3. **Interaction** (interakce) – Vytváření a účast na sociálních interakcích a mezilidských vztazích.
4. **Identification** (identifikace) – Pocit sounáležitosti a ztotožnění se sociálním systémem, díky čemu se vnímá jako součást kolektivu.

Velmi podobné dělení najdeme v studii Friedricha Heckmanna (1999), který nezmiňuje formy nýbrž dimenze. Jedná se o dimenze: STRUKTURÁLNÍ, kde jde především o získávání práv, statusů a rolí v institucích; KULTURNÍ, která představuje kognitivní, subjektivní a kulturní změny daného jednotlivce; SOCIÁLNÍ jakožto zapojení imigrantů do nové společnosti a poslední je dimenze IDENTIFIKAČNÍ ve smyslu etnické či národní identifikace s novou kulturou.

2.3 Bariéry integrace

V roce 2012 byl uskutečněn výzkum ve spolupráci Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. a společnosti ppm factum research s.r.o., jenž byl zaměřen na mapování překážek integrace z pohledu migrantů třetích zemí. Jednalo se o bariéry:

- Neznalost či nedostatečná znalost českého jazyka
- Diskriminace a xenofobní projevy majoritní společnosti vůči cizincům
- Odlišnost kultur
- Zhoršující se postavení na trhu práce pro cizince s následkem nestabilní ekonomické situace
- Administrativní náročnost pobytové agendy
- Neznalost práv a povinností ze strany cizinců
- Vazby migrantů na síť zprostředkovatelů

Největší izolovanost byla prokázána především u občanů Vietnamu. To potvrzuje i fakt o uzavřenosti dané komunity, jenž přispívá k demotivaci se začlenit do majoritní společnosti. Členové komunity jsou sociálně i ekonomicky samostatní s velkou mírou dodržováním kulturních tradic a zvyků (Schebelle, 2013).

2.4 Integrační modely a strategie

2.4.1 Integrační modely

Autoři Baršová a Barša (2005) zmiňují tři integrační modely, které se objevovaly v západní Evropě v 60. - 80. letech 20. století. Prvním model byl **ETNICKO-EXKLUSIVISTICKÝ**, který můžeme také najít pod názvy: „hostujících dělníků“, „diskriminační“ či „diferenčního vyčlenění“. Typickou zemí bylo až do konce 90. let západní Německo a model chápal imigraci jako reakci na potřeby trhu práce a pobyt imigrantů byl tedy pouze dočasný. Z tohoto důvodu nebyly iniciovány snahy o zlepšení právního postavení těchto osob, stejně tak nebyly řešeny kulturní odlišnosti a jaké dopady to může mít na celou společnost. Naopak se domnívalo, že pokud odlišnosti budou udrženy, imigranti budou mít tak větší motivaci vrátit se do rodné země.

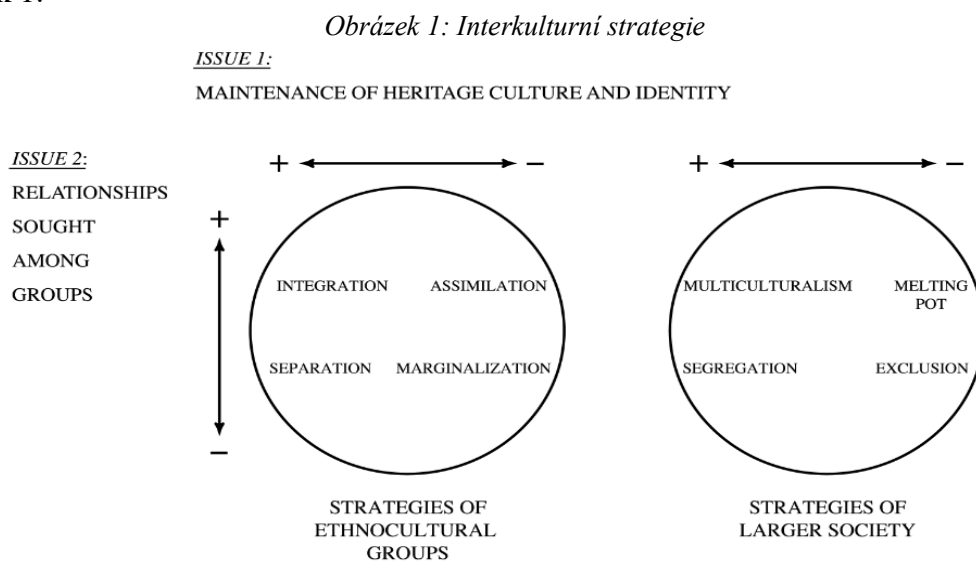
ASIMILAČNÍ MODEL byl praktikován ve Francii. Od modelu v Německu se lišil tím, že přistěhovalci byli bráni jako členové dané společnosti se stejnými právy a postavením jako členové majoritní skupiny, avšak přijetí bylo podmíněno naprostým vzdáním se vlastní kultury a jednoznačným přijetím kultury majoritní společnosti.

Poslední model **PLURALISTICKÝ** nebo také nazývaný jako „multikulturní“ se uplatňoval ve Velké Británii. Na imigraci pohlížel jako na trvalý proces, během nějž se společnost snaží o harmonické soužití majoritní skupiny se skupinou minoritní, která byla brána jako rovnocenná i s kulturními odlišnostmi. Základní jednotkou nebyl jednotlivec jako u předchozího modelu, ale naopak celá etnicko-kulturní komunita.

Matoušek (2008) ve své knize píše, že modifikaci modelů spatřujeme stále. Tento názor podporuje i Šišková (2008) svým výrokem, že nelze tyto modely v jejich „čisté“ podobě dohledat, avšak většina států se k jednomu z nich více přiklání a jsou implementovány postoje a přístupy i z dalších modelů. Příkladem může být například Francie, která od čistě asimilačního modelu postupně přešla spíše k pluralitnímu modelu.

2.4.2 Integrační strategie

Integrační modely jsou úzce spojeny s interkulturními strategiemi. John W. Berry (2011, s. 2.5) popisuje tyto postupy, které vychází z faktu, že každá skupina se odlišným způsobem a v odlišné míře zapojuje do mezikulturních vztahů. Vychází ze dvou otázek: „*Do jaké míry existuje snaha zachovat kulturu a identitu skupiny?*“ a „*Jaká je touha zapojit se do každodenních interakcí s ostatními etnokulturními skupinami v rámci širší společnosti, včetně té dominantní?*“. Vztah mezi strategiemi a mezikulturními vztahy dle Berryho znázorňuje obrázek 1:

Zdroj: Berry, 2011

Na výše uvedeném obrázku jsou vyznačené dvě kružnice. První kružnice reprezentuje strategie etnicko-kulturních menšin a druhá pak strategie majoritní společnosti. Svislý ukazatel je označení míry zapojení do společenského života, vztahů a tak dále. Vodorovná úsečka značí míru zachování vlastní kultury etnicko-kulturní menšinou.

V první kružnici v levém horní rohu je uveden pojem INTEGRACE, která představuje vysokou míru zapojení do společenského života se zachováním vlastní kultury. V rámci interkulturních vztahů považujeme tuto akulturační strategii jako nejvíce žádanou. Protipólem je MARGINALIZACE, při které jedinec není ztotožněn ani s vlastní kulturou, stejně tak kulturou v nové zemi a dochází k izolaci v rámci společenských vztahů. Třetí strategií je ASIMILACE, tedy splynutí s novou kulturou za podmínky vzdání se své kultury. Posledním pojmem je SEPARACE vyznačující se vyčleňováním se z kultury nové země a snahou o zachování vlastní kultury.

V druhé části se promítají integrační politiky jednotlivých států a majoritních společností. MULTIKULTURALISMUS je typicky vyznačován velkou mírou kulturní rozmanitosti daného státu. Jedná se o model, který umožňuje se zapojit do všech oblastí života v daném státě, a to bez požadavku na přijetí kultury majoritní společnosti. Vedle toho stojí MELTING POT, model otevřený přijímání nových osob a časem dochází k sjednocování znaků daných kultur, až vzniká kultura jednotná. Typickým příkladem je například USA a navzdory otevřenosti modelu však dochází častěji k podřizování minoritní skupiny vůči kultuře společnosti většinové. V současnosti však dochází k nahrazení termínu melting pot za termín SALAD BOWL, kdy metafora označuje proces smíchání kultur, které však dohromady tvoří „pokrm s jedinečnou chutí“ (Čeněk a kol., 2016). SEGREGACE je pojem používaný pro situaci, kdy majorita neusiluje o předání vlastní kultury minoritě, ovšem zároveň ji neumožňuje přístup do společenských systémů a vztahů. Posledním termínem je EXKLUZE, kterou Berry popisuje jako marginalizaci vynucenou majoritní společností.

2.5 Integrační politika v České republice

Integrační politika není řízena Evropskou unií tak silně, jako tomu je u migrační a azylové politiky. V současné době je integrace cizinců na odpovědnosti každého z členských států a Evropská unie pouze částečně koordinuje tento proces za pomoci nezávazných doporučených metod řízení a standardů pomoci. Základní principy integrace v České republice jsou sepsány v dokumentu Zásady koncepce integrace cizinců z roku 1999. Nejnovějším dokumentem je Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu (KIC) z roku 2016, který každoročně vláda ČR aktualizuje a stanovuje nové cíle. Tyto dokumenty jsou pojmenované jako Postup

při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu (Jelínková, 2023). Koordinace spojená s integrací cizinců je primárně v agendě Ministerstva vnitra a konkrétně se oblasti věnuje Odbor azylové a migrační politiky, který v současné době má 27 kontaktních pracovišť. Způsoby plnění daných postupů a výzev má na starost každé jednotlivé ministerstvo, avšak tématu integrace se nedostává velké pozornosti napříč všemi resorty. Nejvíce se s integrací setkává Ministerstvo práce a sociálních věcí, které má ve své agendě trh práce a do určité míry život občanů Evropská unie. Stejně tak Ministerstvo školství sehrává v integraci klíčovou roli, ať už důvodu získávání vzdělání či zprostředkování kurzů a zkoušek z českého jazyka.

Specifickou skupinou integrace jsou držitelé mezinárodní ochrany. Integrace této skupiny je realizována pomocí Státního integračního programu a je zcela dobrovolná, avšak pokud do programu osoba vstoupí, účast v něm je pak pro ni závazná. (SUZMV, 2018). Generálním poskytovatelem těchto integračních služeb je od roku 2017 Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra. Sledujeme meziroční nárůst klientů této služby, kdy je zde příčinná souvislost s probíhající válkou na Ukrajině. V roce 2022 do programu vstoupilo 293 osob. (MV ČR, 2022).

2.5.1 Cíle integrační politiky

Dokument KIC (Vláda ČR, 2016) cíle definuje následovně: „*Cílem integrační politiky v návaznosti na migraci je podpořit začlenění do společnosti, docílit klidné soužití s cizinci, zamezit vzniku negativních sociálních jevů a zajistit ochranu práv a bezpečnost všech obyvatel České republiky*“. Jedním z úkolů je podpora a vedení cizinců k samostatnosti a soběstačnosti, díky čemu budou vést důstojný život a zároveň se vnímat jako člen dané společnosti. Dalším cílem je dopomáhat k otevřenému a vstřícnému přístupu majoritní společnosti vůči minoritním skupinám.

2.5.2 Priority integrační politiky

Integrační politika se zaměřuje především na pět oblastí (Vláda ČR, 2016):

- 1. Znalost české jazyka** – Znat jazyk dané země je základním předpokladem pro úspěch integrace. Bez této znalosti se jedinec obtížně dorozumívá s majoritní skupinou, která ho díky tomu hůře přijímá, ale také získávání vzdělání či zaměstnání je tímto faktem podstatně ztíženo.
- 2. Ekonomická soběstačnost** – Konkrétní krok vede k posílení nástrojů získávání zaměstnání cizinci a jejich udržení na trhu práce. Jak pro cizince, tak pro stát je prospěšnější, pokud se

jedinec dokáže zabezpečit sám a není tak závislý na pomoci státu. Dále pod tímto bodem je uvedena ochrana proti diskriminaci.

- 3. Orientace cizince ve společnosti** – Pro adaptaci je nezbytné, aby cizinec měl přehled o českých reáliích, zvycích a tradicích, ale také o běžném fungování české populace.
- 4. Vzájemné vztahy mezi komunitami** – Pro klidné a harmonické soužití je tato priorita naprosto klíčová. Podporují se tedy různá setkání a komunikace mezi danými skupinami, ale zároveň se usiluje o co největší informovanost na obou stranách.
- 5. Postupné nabývání práv v závislosti na délce pobytu** – Tento bod se konkrétně týká osob, kteří chtějí na území ČR setrvat případně dlouhodobě pobývat. Během let jsou tedy danému jedinci přiznávána určitá práva, která mu utváří stejné postavení ve společnosti jako občanům České republiky.

a. Přístup cizinců ke zdravotní péči

V roce 2023 bylo uzákoněno povinné zdravotní pojištění cizinců. Žadatelé o azyl či osoby s jinou obdobnou ochranou mají pojištění hrazené z rozpočtu Ministerstva zdravotnictví. Naopak lidé, kterým byl azyl či ochrana uděleny, jsou pojištěni v systému veřejného zdravotního pojištění.

b. Participace cizinců ve veřejném životě

Konkrétněji se jedná o snahu aktivizovat cizince v rozhodování o veřejných věcech na regionální a lokální úrovni, seznamování daného jedince s rolí občanské společnosti, díky čemuž se poté mohou stát přímými aktéry tvorby veřejné politiky.

2.5.3 Činitelé integrační politiky

Integrační politika by nemohla fungovat bez institucí, které tyto postupy aplikují v praxi. Je uplatňována na třech úrovních – národní, regionální (kraje) a lokální (obce a města).

2.5.3.1 Integrační centra

Centra fungují od roku 2009 a jejich pole působnosti je především na regionální úrovni. Hlavním úkolem je mapovat životní podmínky a vztahy cizinců v daném regionu, kdy pro cizince nabízí širokou škálu služeb. Další důležitou činností je sdílení informací, a to nejen pro cizince, ale také pro obce a zaměstnavatele. V současné době můžeme najít centrum v každém kraji a daná služba je financována z prostředků Azylového, migračního a integračního fondu (zákon č. 326/1999 Sb.).

2.5.3.2 Činnost krajů a obcí

Na lokální úrovni jsou využívány projekty obcí na podporu integrace cizinců. Projekty slouží především k iniciaci obcí k vytvoření vlastních integračních strategií za poskytnutí státní

podpory (MV ČR,2023). Cílem je prevence proti vzniku, případně eliminace, napětí v soužití komunit, a to především v obcích, kde je větší počet cizinců. V současné době jsou projekty realizovány v deseti obcích (Vláda ČR, 2016). Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR uvádí, že konkrétně v roce 2022 získalo dotaci celkem 122 projektů (MV ČR, 2022).

2.5.3.3 Činnost nestátních organizací

Posledním aktérem jsou neziskové organizace, které suplují nedostatečnou roli státu. Zároveň díky praxi v dané oblasti vyvíjí tlak na změny v integrační politice, které by proces mohly zjednodušit (Jelínková a Valenta, 2022).

3 Migrační a azylová politika v České republice

Legislativa EU výrazně ovlivnila podobu české migrační a azylové politiky. Římské smlouvy, které byly podepsané v roce 1957, poprvé ustanovily volný pohyb kapitálu a osob za prací v rámci Evropského společenství (Rožňák a kol., 2018). Následujícím mezníkem je pak rok 1985, kdy vešla v platnost Schengenská smlouva, která je spojena se vznikem Schengenského informačního systému (SIS) a je zásadní především pro otázku bezpečnosti. O pět let později v roce 1990 byla vydána Dublinská úmluva, která primárně řeší problematiku práva na azyl. Pro migraci v rámci Evropské unie je pak zásadní i Maastrichtská smlouva z roku 1992, ve které je zakotveno, že evropské občanství je založeno na svobodě pohybu, stěhování a práce evropských občanů. Poslední smlouva, která stojí za zmínku, je pak Amsterodamská smlouva z roku 1997, která přinesla změnu spojenou s procesem rozhodování o imigraci a to tak, že daná problematika byla přenesena z třetího pilíře EU na pilíř první a zároveň se věnuje projevům diskriminace, které by se měly snažit státy eliminovat (Wihtol de Wenden, 2020).

Vývoj migrační a azylové politiky u nás kopíruje do jisté míry počet cizinců v zemi. Politika se v České republice začala rozvíjet až po roce 1989. Od roku 1990 až 1995 nebyl počet cizinců nijak regulován, až později v roce 1996 až 1999 bylo zpřísněno imigrační právo, a to z vnitřních důvodů, kdy začala narůstat míra nezaměstnanosti, tak ale i vnějších, tzn. snaha o sjednocení národní legislativy s předpisy EU, kdy se ČR postupně připravovala na začlenění do Evropské unie. Mezi lety 2000 až 2005 došlo k první komplexnější formulaci migrační a integrační politiky (Drbohlav a Jaroszewicz, 2016). Větší pozornosti se problematice dostalo v roce 2009 v době ekonomické krize, během níž došlo k výrazné redukci přicházejících cizinců a stát na situaci musel reagovat (Rožňák a kol., 2018). Stejně tak důležitou událostí je uprchlická krize, která započala v roce 2014, a ačkoliv migrační situace se u nás nijak výrazně nezměnila, mediálně bylo téma hojně diskutováno (Nekola a kol., 2020). Od roku 1993 každoročně vychází zpráva o migraci a integraci cizinců na území ČR, která mapuje aktuální situaci a výzvy v dané oblasti (Rožňák a kol., 2018).

3.1 Strategie a zásady

Dokument Strategie migrační politiky České republiky (MV ČR, 2015) zakotvuje zásady a principy na základě nichž je následně koncipována česká migrační a azylová politika. Orgánem pověřený pro kontrolu a realizaci těchto postupů je Koordinační orgán pro řízení ochrany státních hranic a migraci (MV ČR, 2023).

Výčet zásad je vymezením okruhů, kterým se politika věnuje a řazený je na základě přínosu každé ze zásad pro bezpečnější migraci. Zásady jsou následující (MV ČR, 2015):

1. *„Dostojí povinnosti zajistit občanům v rámci své migrační politiky klidné soužití s cizinci a díky účinné integraci zabrání vzniku negativních sociálních jevů.*
2. *Zajistí bezpečnost svých občanů a efektivní vynucování práva v oblasti nelegální migrace, návratové politiky a organizovaného zločinu spojeného s převaděčstvím a obchodováním s lidmi.*
3. *Dostojí svým závazkům v oblasti azylu a zajistí flexibilní kapacity svého systému.*
4. *Posílí aktivity s cílem pomoci uprchlíkům v zahraničí a s tím související prevenci dalších migračních toků, včetně podpory rozvoje zemí při zvládnutí migračních krizí.*
5. *Bude prosazovat udržení výhod volného pohybu osob v rámci Evropské unie a v Schengenském prostoru.*
6. *Podpoří legální migraci, která je pro stát a jeho občany přínosná tak, aby Česká republika mohla pružně reagovat na potřeby svého pracovního trhu i reflektovat dlouhodobé potřeby státu.*
7. *Dostojí mezinárodním a evropským závazkům v oblasti migrace a aktivně se zapojí do celoevropských debat a hledání společných řešení.“*

V návaznosti na tyto zásady jsou zpracovány strategie, které určují konkrétní cíle a nástroje. Společně s tímto vzniká i komunikační strategie, které především slouží pro informování veřejnosti a jiných partnerů. Na základě výše vyjmenovaných zásad bylo vytyčeno sedm strategií, které migrační a azylová politika disponuje (MV ČR, 2015):

1. Integrace cizinců
2. Nelegální migrace a návratová politika
3. Mezinárodní ochrana
4. Vnější dimenze migrace
5. Volný pohyb osob v rámci EU a schengenského prostoru
6. Legální migrace
7. Provázanost se společnými politikami EU v oblasti migrace

3.1.1 Integrace

Téma integrace a její cíle byly již nastíněno v kapitole 2. Za zmínku ovšem ještě stojí několik aktualit v rámci migrační a azylové politiky spojené právě s procesem integrace. První z nich je klientské centrum pro poskytování informací cizincům, které působí od roku 2021. Je určeno především pro migranty z třetích zemích s oprávněním k pobytu. Informace jsou předávány pomoci telefonické linky případně e-mailem. Důležitou činností centra je zprostředkování rezervace termínu na odboru azylové a migrační politiky. Do dubna 2022 pracovníci centra zároveň poskytovali informace ohledně aktuálních opatření proti COVID-19 po příjezdu do České republiky. Druhou aktualitou je pak Informační portál pro cizince, který byl spuštěn na konci roku 2022 a jeho účel je sjednotit informace o pobytech v České republice a agendy s nimi spojených (MV ČR, 2022).

3.1.2 Nelegální migrace a návratová politika

Nelegální migrace a ochrana schengenského prostoru je celosvětově velkou výzvou migrační a azylové politiky. Důvody nelegálního pobytu mohou být různé – neplatné vízum či oprávnění k pobytu, případně úplná absence oprávnění vstupu a pobytu na území státu. Specifickým druhem je pak tranzitní nelegální migrace, kdy jedinec není oprávněn setrvávat či pobývat v daném státě, avšak jeho záměrem je pouze skrze dané území se dostat do požadované cílové země. V rámci zrušení kontrol v schengenském prostoru jsou dnes kontrolovány primárně vzdušné hranice, díky čemuž bývá mnohdy ilegální migrant odhalen až po delší době pobytu na našem území (Bílková, 2023). Ovšem v souvislosti s nárůstem nelegální migrace zavedla Česká republika od konce září 2022 do února 2023 a poté od října 2023 až do února 2024 kontroly na hranicích se Slovenskem, které jsou v současné době kontrolovány pouze namátkově (iRozhlas.cz, 2024).

O návratové politice pojednávají zákon č. 325/1999 Sb. Zákon o azylu a zákon č. 326/1999 Sb. Zákon o pobytu cizinců na území České republiky. Pro návratovou politiku jsou ústřední readmisní dohody, které jsou právním ujednáním spravující převoz a předání osob s nelegálním pobytem do země původu, případně jiného státu. Momentálně má ČR navázáno 27 dohod. Prvotně se usiluje, aby cizinec odcestoval sám a dobrovolně. Odbor azylové a migrační politiky (OAMP), správa uprchlických zařízení (SUZ) a Mezinárodní organizace pro migraci zaštiťují programy na pomoc s dobrovolným odcestováním. Výhoda DOBROVOLNÉHO NÁVRATU je jednak urychlení celého procesu a možnost zkrácení zákazu pobytu v České republice, ale především důstojné navrácení do země původu, jelikož proces je realizován bez doprovodu

Policie ČR. Náklady spojené s vycestováním ze zákona hradí MV ČR, avšak daná osoba je povinna zpětně uhradit 50 % z celkové výši nákladů.

Na dobrovolný návrat má nárok dle zákona o azylu:

- a) Žadatel o mezinárodní ochranu, který stáhl svou žádost o mezinárodní ochranu nebo podání žaloby proti rozhodnutí ministerstva ohledně mezinárodní ochrany. Dále cizinec, který stáhl odvolání, může požádat o dobrovolný návrat na základě jeho písemné žádosti podané do 15 dnů od datu stornování.
- b) Cizinec nebo žadatel o mezinárodní ochranu může podat písemnou žádost o dobrovolný návrat do 15 dnů po skončení platnosti mezinárodní ochrany nebo od data, kdy rozhodnutí ministerstva o mezinárodní ochraně nebo rozhodnutí soudu týkající se žaloby proti rozhodnutí ministerstva o mezinárodní ochraně, odvolání nebo o nepřiznání odkladného účinku žaloby nebo odvolání získalo právní sílu.
- c) Návrat může být uskutečněn do státu, jehož je cizinec občanem, nebo do posledního místa trvalého bydliště osoby bez státního občanství. Za zvláštních okolností může ministerstvo poskytnout finanční pomoc na dobrovolný návrat i do jiného státu, který není členem Evropské unie nebo státem vázaným přímo použitelnými předpisy Evropské unie.

Naopak v případě že jedinec nechce využít dobrovolného návratu, je pak uskutečněn NUCENÝ NÁVRAT, který je v gesci Policie ČR. Pokud byl jedinec zaměstnán na území České republiky bez příslušného povolení, je povinen náklady za transport uhradit zaměstnavatel. Pokud se tomu tak nestane, je povinnost delegována na daného cizince, jenž má být vyhoštěn. V případě že ani dotyčná osoba nemá prostředky částku uhradit, zákonem je sestavena posloupnost, komu připadá již zmíněná povinnost. Pokud není částka uhrazena žádnou z určených osob, jsou náklady uhrazeny z finančních prostředků Policie ČR pro osoby zadrženým dle zvláštního předpisu a MV ČR pro všechny ostatní případy. Povinnost úhrady veškerých prostředků spojených s deportací se však nepromíjí a je následně po daném jedinci vymáhána.

V rámci celounijního měřítka je Česká republika podprůměrná, co se týče nařízených a uskutečněných návratů, za což i byla kritizována Evropskou komisí. V roce 2023 bylo uloženo 5240 povinné opuštění země v rámci nelegální migrace, avšak následně bylo provedeno pouze 638 z tohoto počtu. Důvody můžeme rozdělit na dvě kategorie: PRÁVNÍ a FAKTICKÉ. Mezi **právní** překážky spadá například absence či nedostatečné využívání readmisních dohod. Dalším důvodem je také zásada non-refoulement: zákon zakazuje vrátit osobu do státu, kde by ji hrozilo nebezpečí závažné újmy, tudíž nelze návrat provést. Posledním právním faktorem je

právo na soukromý a rodinný život, který neumožňuje deportaci zabydlených migrantů. K deportaci těchto osob dochází pouze ze závažných důvodů a po důkladném prozkoumání zájmů všech zúčastněných osob. **Faktickou** překážkou se pak myslí například finanční, logistická, materiální a personální náročnost celého procesu. Dále se proces ztěžuje neochota či nedostatečná spolupráce zemí původu a samotných nelegálních migrantů (Bílková, 2023).

3.1.3 Azyl

Azyl je: „*ochranný status, který stát poskytuje státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s rizikem jejího pronásledování z důvodů přesně vyjmenovaných v mezinárodních i národních právních nástrojích.*“ Každý členský stát Evropské unie je povinen zabývat se všemi žádostmi o mezinárodní ochranu a stejně tak každý cizinec má právo o tuto ochranu požádat (zákon č. 325/1999 Sb.). Stěžejním podkladem pro utváření kritérií pro vyhodnocování a posuzování žádostí o azyl je Ženevská úmluva z roku 1967, která je vázána na Úmluvu o právním postavení uprchlíků vydanou v roce 1951. Pro azylovou politiku je klíčovým mezníkem rok 1997, kdy vešla v platnost Dublinská úmluva, která harmonizovala práva azylu (Wihtol de Wenden, 2020). Dublinský systém: „*určuje, která země je odpovědná za posuzování žádosti o azyl, kterou podává státní příslušník třetí země na území země Evropské unie.*“ (Rožňák a kol., 2018, s.222). Posláním systému je zamezit tzv. „*asylum shopping*“, kdy jedinec žádá o azyl ve více státech a mezi nimiž se následně přemísťuje dle jeho potřeby, a naopak eliminuje situace, kdy žádost o azyl neposuzuje žádný ze států. Jak z textu vyplývá, systém umožňuje jedinci požádat o mezinárodní ochranu pouze v jednom z členských států EU. V legislativním rámci azyl pokrývá v České republice již zmiňovaný zákon č. 325/1999 Sb. Zákon o azylu a zároveň však právo na azyl a ochranu najdeme ukotvené v Listině základních práv a svobod EU (MV ČR, 2023).

Česká republika jakožto členský stát Evropské unie patří do společného evropského azylového systému. V letech 2016 a 2020 navrhla Evropská komise předložila komplexní rámec v oblasti řízení migrace a azylu tzv. nový pakt o migraci a azylu. Změny by se měly týkat zjednodušení azylového řízení, řízení na hranicích, určení přiměřené kapacity, dublinských pravidel, mechanismu solidarity a zneužívání systému spojeného s druhotným pohybem. Konkrétně by se například měly zkrátit lhůty, a to v souvislosti se zjednodušením procesních postupů. V návaznosti na tyto kroky bude učiněna i prevence proti zneužívání systému udělením jasné povinnosti žadatelům spolupracovat s příslušnými orgány. Jako další nástroj prevence je pak zvýšení kontrol na hranicích jakožto nástroj v boji s nelegální migrací. Uvažuje se o zavedení povinného řízení na hranicích, kdy by bylo posouzeno, zda je žádoucí jedince

vpustit na území státu, a to na samém počátku. Postupně se plán realizuje a finálně by měl být přijat v dubnu 2024 (Evropská rada, 2023).

3.1.3.1 Proces správního řízení mezinárodní ochrany

Klíčovou roli v správním řízení má Ministerstvo vnitra ČR. Celý proces je zahájen podáním žádosti o mezinárodní ochranu cizincem na zákonem stanovených místech na území České republiky. Úkon slouží jako prohlášení o skutečnosti, že jedinec je pronásledován či hledá pomoc před jinou vážnou újmou. Od podání žádosti má daná osoba povinnost se do 24 hodin dostavit na příjímáčí středisko, aby podala podrobnější informace a údaje k dané žádosti a současně, aby cizinecká policie mohla osobu identifikovat. Středisko se nachází na letišti Václava Havla a v obci Zastávka u Brna. Tato povinnost odpadá, pokud žádost byla podána právě na tomto místě. Zároveň je v příjímáčím středisku zprostředkováno ubytování a žadatel je povinen se v příjímáčím středisku zdržovat po celou dobu stanovenou zákonem. V rámci identifikace je odebrán cestovní doklad, provedeno sejmutí otisků, zdravotní prohlídka a jsou pořízeny fotografie. Během rozhodovacího procesu jsou zjišťovány důvody žádosti o mezinárodní ochranu a v rámci řízení má osoba právo komunikovat ve svém rodném jazyce (zákon č. 325/1999 Sb.).

Po provedení prvotní identifikace a nutných úkonů jsou jedinec či skupina přemístěni do pobytového střediska, kde mají možnost pobývat po celou dobu správního procesu. Mimo zajištění základních potřeb má žadatel nárok i na finanční kapesné, ovšem má povinnost se podílet na nákladech za ubytování a stravu. Dále zákon umožňuje pobyt i mimo dané zařízení, pokud si o to jedinec zažádá, avšak je nutný souhlas ministerstva. I v rámci soukromého bydlení je možné jedinci přiznat finanční pomoc, avšak je stanovena maximálně na tři měsíce. Střediska se nalézají v Kostelci nad Orlicí, Havířově, Bělé a Zastávce (zákon č. 325/1999 Sb.).

Do šesti měsíců od podání žádosti je ministerstvo vnitra povinno vydat rozhodnutí. Rozhodnutí může být (zákon č. 325/1999 Sb.):

- Jedinci je udělen **azyl** dle § 12– Uděleno jedinci, který je pronásledován či má odůvodněný strach z pronásledování v zemi původu či posledního trvalého bydliště. Umožňuje držiteli na území pobývat po dobu 5 let.
- Jedinci je udělen **humanitární azyl** dle § 14–V případě že nejsou shledány důvody pro udělení azylu, ale vyskytly se skutečnosti, které opravňují jedince získat ochranu z humanitárních důvodů.

- Jedinci je udělena **doplňková ochrana** dle § 14a– Daná osoba nesplňuje podmínky pro udělení azylu, avšak je zde oprávněná obava z pronásledování či způsobení vážné újmy v zemi trvalého bydliště či země, kde je státním občanem. Je ukládána na jeden rok.
- Žádost je klasifikována jako **zjevně nedůvodná** dle § 16– Pokud jedinec neprokáže, že jeho žádost je podmíněna skutečnými a ohrožujícími okolnostmi. Například pokud žádá pouze z ekonomických důvodů, uvede lživé informace či jeho země původu není v České republice hodnocena jako nebezpečná.
- Žádost je klasifikována jako **nepřípustná** dle § 10a– Jedná se o případy, kdy žádost má podle zákona posuzovat jiný stát případně už mu byla udělena mezinárodní ochrana jinde nebo pokud je země původu Českou republikou vyhodnocena jako bezpečná.

Zákon zároveň umožňuje udělení ochrany rodinnému příslušníkovi osoby s udělenou ochranou za splněných zákonných podmínek. V případě kladného rozhodnutí je držitelům umožněno dočasné bydlení v integračním azylovém středisku. V České republice jsou celkem čtyři střediska, a to v Jaroměři – Josefově, Brně – Židenicích, Havířově a Ústí nad Labem – Předlicích. Ubytování je ve formě samostatných bytových jednotek a každý z klientů má povinnost platit nájemné a příslušné poplatky. Ve středisku se v prvotní fázi zaměřuje na adaptaci jedince v ČR, je zdarma zprostředkován kurz českého jazyka a dochází k první spolupráci v rámci integračních služeb, a to ve formě hledání bydlení a zaměstnání. V této etapě je také sestaven individuální integrační plán, který zajišťuje, že práce s cizinci bude cílit na konkrétní potřeby dané osoby. Je v něm uvedený jednak průběh spolupráce, ale také cíle, ke kterým bude směřovat. Aby byla zajištěna efektivita a přesnost plánu, je v průběhu spolupráce neustále aktualizován. Služby jsou poskytovány v maximální délce jednoho roku od sepsání plánu (zákon č. 325/1999 Sb.).

3.1.3.2 Oblasti pomoci pro držitele mezinárodní ochrany

Pomoc pro držitele mezinárodní ochrany je nabízena v šesti základních oblastech (MV ČR, 2022):

1. Bydlení – Držitelé mají možnost zažádat o asistenci při hledání a zajištění bydlení, případně uzavření pod/nájemní smlouvy. Lze také v případě potřeby zajistit úhradu poplatků s bydlením spojených, základního nábytku či stěhování do nového bydlení.
2. Zaměstnání – Držiteli je pomáháno s hledáním zaměstnání, což může mít jednak formu zprostředkování nabídek či doprovodu na Úřad práce a vyplnění příslušných formulářů nebo zajištění lékařské prohlídky do zaměstnání. Asistence se vztahuje i na zřízení samostatné výdělečné činnosti.

3. Vzdělání – Tato oblast je především cílena na děti a dospívající, kteří potřebují podporu se zařazením do povinné školní docházky, případně s nástupem na střední či vysokou školu. Pomoc může být ve formě úhrady nákladů spojených s docházkou dětí do školy či zajištění jazykové přípravy. Pro dospělé je nabízena asistence s ověřováním a uznáváním zahraničního středoškolského a vysokoškolského vzdělání, případně úhrada nákladů potřebných pro dané řízení.
4. Sociální oblast – Jedná se o pomoc s vyřízením dávek, a to konkrétně dávek o státní sociální podpoře dle zákona č. 117/1995 Sb. či dávek v hmotné nouzi ve znění zákona č. 111/2006 Sb. Dále se zaměřuje i na děti od 0 do 3 let ve formě úhrady specifického vybavení a zajištění potřeb zdravého vývoje.
5. Zdravotnictví – Držitel si může zažádat o asistenci při registraci u zdravotní pojišťovny nebo lékaře, případně o uhrazení nákladů spojených s danými úkony či nedoplatky léků předepsaných lékařem. Stejně tak je nabízena pomoc s obstaráním a nákupem speciálních zdravotních pomůcek.
6. Další služby, asistence a sociálně-právní poradenství – Součástí služeb je úhrada asistence a sociálně-právního poradenství, kdy součástí této pomoci je zajištění tlumočnicka (telefonicky či osobně) a nezbytných dokladů.

3.1.4 Vnější dimenze migrační politiky

Tato oblast je spojená s pomocí v třetích zemích cílenou na práci s uprchlíky a na zvládání uprchlický krizí. Proces by měl následně vést k větší ochraně těchto osob v zemích původu, ale také by měl dopomoci rozvíjet a stabilizovat dané státy. Pomoc třetím zemím pozitivně ovlivňuje migrační toky směřující do Evropy a má pozitivní dopad na ekonomickou efektivitu.

3.1.5 Volný pohyb osob v Evropské unii a schengenská spolupráce

V současnosti je schengenský prostor složen z 27 zemí: 23 z 27 států EU společně s Islandem, Lichtenštejnskem, Norskem a Švýcarskem (Rada Evropská unie, 2023). Díky poloze České republiky nedochází k tak značným problémům na hranicích, jako tomu je například u středomořských států. V roce 2014 byl vytvořen Národní schengenský plán, který zaručuje správné uplatňování schengenské legislativy na našem území (MV ČR, 2015)

3.1.6 Legální migrace

Politika legální migrace ČR vychází z principů, která vláda schválila v roce 2010 a změny v dané oblasti provádí dnes především Koordináční orgán pro řízení ochrany státních hranic a migraci. Ústředním legislativním dokumentem je zákon č. 326/1999 Sb. Zákon o pobytu cizinců na území České republiky.

V České republice může cizinec pobývat na základě různých typů víz a pobytů. Komplexní a přehledné informace uvádí webová stránka FRS.GOV.CZ - Oficiální webový portál pro cizince, kteří žijí nebo chtějí žít v České republice, jež je spravována MV ČR. Cizinci ze zemí EU, Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska mohou na území ČR pracovat, studovat i žít bez jakéhokoliv povolení po neomezeně dlouhou dobu. Tato skutečnost je zaručena unijním právem a může být omezeno jen ve výjimečných případech, kdy dojde k ohrožení veřejné bezpečnosti, zdraví atd. Daná osoba nemá povinnost žádat o jakékoliv povolení, mohou si pouze dobrovolně zažádat o osvědčení o registraci (zákon č. 326/1999 Sb.).

Naopak u cizinců třetích zemí je výčet možností mnohem větší. Po příjezdu do země je cizinec povinen se do tří dnů hlásit na cizinecké policii. Vzhledem k zaměření práce je přiložena pouze stručná charakteristika základních typů:

– **Krátké a bezvízové pobyty**

- **Bezvízový pobyt** – Slouží ke krátkodobému nevýdělečnému pobytu na 90 dnů v jakémkoliv 180denním období. Tento pobyt nelze prodloužit a po uplynutí vymezené doby je nutné Schengenský prostor opustit. Během celé doby pobytu je cizinec povinen mít zdravotní pojištění a dostatečné finanční prostředky.
- **Bezvízový pobyt na 1 rok** (studenti/ vědecký výzkum) – Určeno pro držitele dlouhodobého víza či pobytu vydaného jiným členským státem EU. Během pobytu může legálně cizinec pracovat a je možné si na MV ČR zažádat o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem studia či vědeckého výzkumu. Pokud jedinec přichází za účelem vědeckého výzkumu, jeho rodinný příslušník má taktéž právo na bezvízový pobyt, pokud splňuje též podmínku o dlouhodobém pobytu v jiném státě EU.
- **Schengenské vízum k pobytu do 90 dnů za účelem sezónního zaměstnání** – Uděluje se v maximální délce 90 dnů. Sezónním zaměstnáváním je dle vyhlášky č. 322/2017 Sb. a vyhlášky č. 468/2022 Sb. myšlena činnost závislá na ročním období a jedná se například o: výstavbu budov, ubytování, rostlinnou a živočišnou výrobu.

- **Dlouhodobá víza** – Pro udělení dlouhodobého víza je po žadateli požadováno, aby prokázal, za jakým účelem hodlá na území ČR pobývat. Důvodem může být aktivita či činnost, která si žádá přítomnost daného žadatele na území státu a trvá déle než 90 dnů. Výčet účelů byl sestaven na základě údajů v zákoně, ale taktéž zkušeností z praxe: podnikání, studium, vědecký výzkum, sezónní zaměstnání, mimořádné pracovní vízum,

účel rodinný, účel kulturní, účel duchovní, účel sportovní, účel zdravotní. Udělené je na dobu maximálně jeden rok.

- **Pracovní dovolená (working holiday)** – Jde o specifický druh dlouhodobého víza, které se uděluje v minimální délce 90 dnů. Udělován je výhradně pro občany třetích zemích, s jejichž zemí má ČR uzavřenou bilaterální dohodu. Těmito státy jsou: Chile, Izrael, Japonsko, Jižní Korea, Kanada, Nový Zéland, Austrálie a Tchaj-wan (FRS,2023).
- **Dlouhodobé pobyty** – Stejně jako u dlouhodobého víza i tento typ pobytu vyžaduje uvedení konkrétního účelu, z jakého chce daná osoba ve státě pobývat. Pro udělení povolení je dále nutné, aby žadatel byl držitelem dlouhodobého víza, ovšem zákon stanovuje výjimky, kdy může být pobyt povolen i bez dlouhodobého víza: účelem je společné soužití rodiny, studium, vědecký výzkum, investování či je rezidentem jiného členského státu případně držitelem zaměstnanecké karty, modré karty a karty vnitropodnikově předvedených zaměstnanců. Povolení je udělováno maximálně na dva roky.
- **Trvalé pobyty** – Legislativně proces upravují: zákon č. 186/2013 Sb. Zákon o státním občanství České republiky a zákon č. 326/1999 Sb. Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých /zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Základní způsoby nabývání občanství jsou dle zákona narozením či udělením. Dalšími způsoby jsou: určením otcovství, osvojením, nalezením na území ČR, prohlášením či svěřením do náhradní péče. Pokud se narodí dítě, jenž má alespoň jednoho z rodičů státním občanem ČR, je bráno jako český občan. O státní občanství udělením může žádat občan jiného státu s trvalým pobytem na území ČR či bez něj. Musí však dle zákona splňovat:
 1. **Být integrován do společnosti v České republice** především z hlediska rodinného, pracovního, nebo sociálního
 2. **Neohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty.**
 3. **Mít povolený pobyt:** alespoň na 5 let / alespoň 3 roky, pokud je žadatel občan EU / po dobu, která společně s bezprostředně předcházejícím oprávněným pobytem na území České republiky dosahuje alespoň 10 let
 4. **Je starší 15 let a nebyl pravomocně odsouzen pro nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nebo pro úmyslný trestný čin**
 5. **Prokáže znalost českého jazyka, českého ústavního systému, ale také orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických reáliích ČR**

(Danou podmínku lze prominout, pokud alespoň 3 roky žadatel navštěvoval českou školu. Dále pokud je mladší 15 let nebo naopak starší 65 let či se jedná o osobu s tělesným či mentálním postižením)

6. V posledních 3 letech předcházejících dni podání žádosti **neporušil závažným způsobem povinnosti vyplývající z jiných právních předpisů upravujících vstup a pobyt cizinců na území České republiky** (zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, zaměstnanost, daně, cla, odvody a poplatky, vyživovací povinnost vůči dítěti, které má trvalý pobyt na území České republiky, nebo veřejnoprávní povinnosti k obci)
7. **Prokáže výši a zdroje svých příjmů, popřípadě splnění oznamovací povinnosti při přeshraničním převozu nebo bezhotovostní převod finančních prostředků z ciziny a že ze svých příjmů v deklarované výši odvádí daň, a to v období posledních 3 letech od podání žádosti.**
8. Žadatelův pobyt na území České republiky v posledních 3 letech předcházejících dni podání žádosti výrazně a bez vážných důvodů **nezatěžoval systém státní sociální podpory nebo systém pomoci v hmotné nouze.**

Každá osoba, které bylo od 1.1.2021 uděleno povolení k dlouhodobému pobytu či trvalému pobytu bez předchozího pobytu v ČR a je starší 15 let a mladší než 65 let, je povinna absolvovat adaptačně-integrační kurz. Během kurzu jsou cizinci seznámeni s jejich právy a povinnostmi, základními hodnotami, zvyky a místními poměry. Jsou zde zahrnuty i informace o organizacích a institucích, které se věnují bezplatnému poradenství cizincům. Kurz musí být splněný do jednoho roku od převzetí průkazu o povolení. Tato povinnost se nevztahuje na občany jiných členských států EU a rodinné příslušníky občanů ČR. Kurzy jsou organizovány v Centrech na podporu integrace cizinců (zákon č. 326/1999 Sb.).

3.1.7 Mezinárodní a evropské závazky

Jak bylo již mnohokrát v práci zmíněno, Česká republika podléhá legislativě a nařízení Evropské unie. V oblasti migrace je zásadní Smlouva o fungování Evropské unie, v níž je ukotvena společná politika pro migraci, mezinárodní ochranu a hranice společně se zásadou solidarity a spravedlivého rozdělení mezi státy EU.

3.2 Migrační a azylová politika společně s formami pomoci v době invaze Ruska na Ukrajinu

I. Od února 2022

MV ČR aktivovalo dne 24.2. 2022 Plán připravenosti na migrační vlnu v nejmírnějším stupni připravenosti a byla zřízena informační linka s pobytovými informacemi pro Ukrajince, kteří žijí či pobývají na území ČR. Obrátit se na linku bylo možné jak telefonicky, tak elektronickou poštou. V reakci na masivní počty přicházejících osob MV ČR posílilo pracoviště odboru azylové a migrační politiky a personálně i Správu uprchlických zařízení. Dále byl připraven Program pomoci občanům Ukrajiny, který po dobu čtyř měsíců uprchlíkům z Ukrajiny zajišťoval ubytování, stravování, kapesné, základní hygienické prostředky, sociální i materiální asistenci a dopravu. Ve spolupráci s kraji bylo otevřeno 14 krajských asistenčních center pomoci Ukrajině (KACPU). V reakci na dané okolnosti byl taktéž zavedený nový druh dlouhodobého víza (dočasná ochrana a vízum dočasného strpění) a byla zajištěna psychologická i právní bezplatná pomoc pro danou cílovou skupinu.

Spustilo se i několik webových stránek, například: www.nasiukrajinci.cz, www.stojimezaukrajinou.cz, www.pomahejukrajine.cz, které sloužily jako prostor pro nabídky a informace o možnostech pomoci. Ministerstvo zdravotnictví vytvořilo e-mailovou adresu, kam bylo možné psát nabídky léčiv a zdravotnický materiál. Ministerstvo dopravy osvobodilo po dobu nouzového stavu od dálničních poplatků a mýt všechny osobní i nákladní vozy a autobusy, a to i s ukrajinskou poznávací značkou. Stejně tak držitelé dočasné ochrany měli možnost cestovat zdarma hromadnou dopravou a vlaky ze zahraničí do ČR. Pro potřebu urychlenějšího legislativního procesu byl vyhlášen nouzový stav, který se týkal tří legislativních návrhů, později souhrnně označované jako Lex Ukrajina (Vláda ČR, 2022):

- Návrh zákona o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invazí vojsk Ruské federace, který zjednodušil proces získání pobytového oprávnění.
- Návrh zákona o některých opatřeních v oblasti zaměstnanosti a v oblasti sociálního zabezpečení v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invazí vojsk Ruské federace, jenž umožnil snadnější přístup na trh práce a k sociálním službám, umístování dětí do dětských skupin, a především ustanovil humanitární dávku ve výši 5000 Kč na osobu.
- Návrh zákona o zvláštních pravidlech v oblasti školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invazí vojsk Ruské federace zaměřený na

přijímání uprchlíků od základního až po vyšší odborné vzdělání, stanovení zvláštních pravidel pro obsah vzdělávání a osvobození od placení nostrifikace.

II. Od 22.března 2022

Bylo zrušeno zjednodušené udělování víz k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu (speciální dlouhodobá víza pro občany Ukrajiny). Žádat o vízum bylo možné, avšak ve standardním řízení. V účinnost vyšel Lex Ukrajina I, tedy zákon č.65/2022 Sb., jenž zavedl dočasnou ochranu pro uprchlíky z Ukrajiny na jeden rok, umožnil neomezený vstup na trh práce a poskytl dávku ve výši 5000 Kč všem osobám přicházejících Ukrajiny. Dále díky Lexu byli bráni jako pojištěnci veřejného zdravotního pojištění, a to ode dne vstupu na české území.

V tuto dobu bylo vládou nařízeno krajům, aby ve spolupráci se starosty opatřili kapacity v dočasných nouzových přístřeších či nouzovém ubytování dle určeného rozdělovníku. V rámci ubytování byl taktéž přiznán finanční příspěvek ve výši 200 korun na den za každého uprchlíka pro krajská či obecní zařízení a nouzové přístřeší a 250 korun pro soukromé subjekty, kdy částka byla ohraničena na 12.000 Kč měsíčně pro danou bytovou jednotku. Stejně tak finanční odměnu tzv. příspěvek na solidární domácnost obdrželi ti, kteří ve své domácnosti ubytovali uprchlíky a to částku 3000 korun na osobu za měsíc. Stejně jako u soukromých subjektů částka nemohla převýšit 12.000 Kč a vyplácela se v období od března do června.

Byly taktéž MZ ČR zřízeny UAPPOINTy v ministerstvem přímo řízených nemocnicích. Šlo o nízkoprahové ambulance, jež nabízely zdravotní služby pro Ukrajince, kteří se z jakéhokoliv důvodu nemohou dostat k péči primárních poskytovatelů (Vláda ČR, 2022).

III. Od června 2022

Dnem 30. června 2022 nabyl účinnosti nový Lex Ukrajina II + III, v němž došlo k hojnému počtu úprav předchozí verze. K udělení dočasné ochrany bylo od této doby nutné doložit doklad o ubytování a byla prodloužena doba na rozhodnutí o žádosti a to na 60 dní, přičemž už nebylo možné žádat na zastupitelských úřadech o jakýkoliv typ víza či pobytového oprávnění. Zároveň pokud osoba zažádala či jí byla udělena ochrana v jiném členském státě EU, v ČR oprávnění zaniklo. V případě změny bydliště delší než 15 dní, bylo nutné tento údaj nahlásit do 3 pracovních dní na MV ČR.

Prodloužením lhůty na rozhodnutí o dočasné ochraně došlo ke změně v systému zdravotního pojištění. Osoba byla brána jako pojištěnec po 30 dnech od vstupu na území, což v praxi znamenalo, že v případě 60denního řízení byla osoba polovinu této dobu bez pojištění. Zároveň

po 150 dnech od udělení ochrany byl držitel ve věku 18 až 65 povinen zařídit a platit si pojištění sám. Děti do 18 let a důchodci nad 65 let zůstali státními pojištěnci.

Humanitární dávka již nebyla vyplácena plošně, avšak byla určena pro držitele ochrany, kteří pobývali na území ČR a nebylo jim zprostředkované bezplatné ubytování, strava či základní prostředky osobní hygieny. Od června byla vyplácena maximálně pět měsíců a po 7. měsíci se dávka stanovila na výši životního minima. Dospělá osoba pobírala 4.620 Kč a pro dítě do 18 let 3.320 Kč a nebylo možné dávky vyplácet zpětně.

Příspěvek pro ubytovatele byl upřesněn, a to konkrétně tak, že se musí jednat o byt, který byl dříve neobývaný nebo zde pobývaly držitelé ochrany. Opatření bylo zavedeno z důvodu několika případů, kdy byli nájemci vystěhováni a následně zde pronajímatel ubytoval ukrajinské uprchlíky z důvodu, že příspěvek byl vyšší než nájem. Dále se ukotvilo, že ubytování bylo veřejnou službou pod záštitou kraje a MV ČR analyzovalo volné ubytovací kapacity.

V oblasti školství se znovu zavedla povinnost prokazování znalosti českého jazyka pedagogickými pracovníky z Ukrajiny. Stejně tak ukládala povinnost ukrajinským žákům zahájit povinnou školní docházku nejpozději 90 dnů od udělení ochrany. Žáci měli být přednostně umisťováni do běžných tříd a pokud nebyl tento úkon možný, bylo možné vytvořit třídu pouze z ukrajinských žáků. V případě 15denní nepřetržité a delší absence a nebyl uveden důvod nepřítomnosti měla škola právo žáka vyřadit. Stejně tak byla škola povinna shromažďovat osobní údaje žáků včetně čísla vízového štítku, které následně byly předávány MŠMT. Ministerstvo údaje poskytne PČR, MV ČR, MPSV ČR a taktéž úřadu práce.

Do zákona bylo doplněno omezení pobytu a vstupu pro občany Ruska a Běloruska. Výjimku měli pouze rodinní příslušníci občanů České republiky nebo Evropské unie a držitelů doplňkové ochrany. Stejně tak osoby, jejichž pobyt byl v zájmu ČR.

IV. Od ledna 2023

Dnem 24. ledna 2023 vyšel v platnost nový Lex Ukrajina IV, který nově uváděl možnost prodloužení dočasné ochrany, a to do konce března 2024. Novým zněním zákona se automaticky prodloužilo strpění pobytu, které bylo uděleno do 31.12.2024. Novela také zmiňuje žádosti podané na zastupitelském úřadě na Ukrajině, které byly považovány za nepřijatelné. Od začátku dubna 2023 byl za provoz KACPU zodpovědný odbor azylové a migrace, nikoliv kraje.

V. Od července 2023

Od 1. července došlo k dalším změnám v přístupu k lidem prchajícím před válkou na Ukrajině, které jsou zakotveny v Lexu Ukrajina V. Bezplatné ubytování od tohoto dne bylo určeno pro osoby, které byly v České republice poprvé a byla jim udělena dočasná ochrana po daném datu. Bezplatné ubytování však bylo ohraničeno 150 dny, které lze zde bezplatně pobývat. Pomoc ve formě ubytování bylo možné získat pouze jednou a v případě, že jedinec tuto možnost odmítl, nevyužil či se na místě nezdržoval po dobu 10 dnů, ztratil nárok na ubytován. Tyto restriktce se však nevztahovaly na ZRANITELNÉ OSOBY. Pod pojmem zranitelná osoba byli chápáni:

- Děti (do 18 let)
- Jedinci pečující o mladší děti šesti let (prarodič, teta, strýc, starší sourozenec, opatrovník)
- Studenti denního studia na českých vysokých školách (do 26 let)
- Těhotné ženy
- Osoby se zdravotním postižením a osoby pečující o ně
- Osoby starší 65 let

Druhou důležitou změnou byly humanitární dávky. Od 1. července 2023 se výše příspěvku lišila podle věku žadatele, věku dětí, zda měli zdravotní postižení či nikoliv a dle získání dočasné ochrany. Dále měl jedinec povinnost doložit příjmy jak v České republice, tak na Ukrajině. Prvních pět měsíců byla výše dávky stanovena následovně:

- Dospělá osoba: 4860 Kč (osoby se zdravotním postižením: 7290 Kč)
- Děti: 3490 Kč (do 6 let), 4188Kč (od 6 do 10 let) (dítě se zdravotním postižením: 5235 Kč)

Po uplynutí pěti měsíců se dávka pro dospělou osobu snížila na 3130 Kč, avšak pro zranitelné osoby výše příspěvku zůstala stejná.

VI. Od ledna 2024

Lex Ukrajina VI. Vešel v platnost dnem 1.1.2024, který je pouze technickou úpravou. V této novele došlo k navýšení humanitární dávky pro zranitelné osoby v oblasti nákladů na bydlení a ubytování, a to o dvojnásobek, tedy z 3.000 Kč na 6.000Kč u bytů v evidenci a z 4.800 Kč u ubytoven a bytů mimo evidenci. Nadále zůstává status dočasné ochrany, která byla tímto vydáním prodloužena do 31. března 2025, stejně tak vízum za účelem strpění. Otázka těchto statusů zatím stále není vyřešena. Velkou změnou je ukončení bezplatného ubytování s účinností od 1.9.2024, kdy na tuto pomoc ztratí nárok už i zranitelné osoby. Po tomto datu

dané ubytování mohou využít jen ti, kteří nově získali status dočasné ochrany a pouze po dobu 90 dnů. Co se týče aktualizací v oblasti bydlení, tak došlo také k organizačním proměnám agendy KACPU. Od 1.ledna 2024 bylo přiděleno veškeré přiřazování nového nouzového ubytování KACPU v Ostravě, s tím, že pokud jedinec žádá o přestěhování ze stávajícího bydlení do nového, spadá tato agenda do kompetencí KACPU v příslušném kraji.

Dále se změnily podmínky zdravotního pojištění, kdy na držitele dočasné ochrany se nyní vztahuje zákon č. 48/1997 Sb. Zákon o veřejném zdravotním pojištění. Ten jedinci ukládá povinnost odhlásit se z pojištění při dlouhodobém pobytu mimo Českou republiku delším než 6 měsíců, a to pouze před vycestováním. S novelou již není možné tento krok činit retrospektivně. V případě že se dotyčná osoba bude chtít znovu přihlásit do systému pojištění, bude vyžadován doklad o zdravotním pojištění po celou dobu pobytu v cizině. Pokud bude zjištěno, že nebylo takto učiněno, tedy nebylo pojištění placeno, bude osoba povinna pojistné doplatit v České republice. Stejně tak nově vznikla povinnost těmto osobám registrovat vozidla s ukrajinskou SPZ a to do 8 dnů po příjezdu. Tento úkon je možné provádět na obecních úřadech s rozšířenou působností (Sdružení pro integraci a migraci, 2024).

3.2.1 Praxe pomoci pro osoby prchající před invazí Ruska na Ukrajinu

V moderních dějinách se jedná o naprosto bezprecedentní událost, kdy se i Česká republika musela vypořádat s obrovským nárůstem cizinců na našem území. Byl vyhlášen nouzový stav, který umožnil rychlejší schválení zákonů týkající se právě této skupiny osob především v oblastech: bydlení, pojištění a školství. Je dobré upozornit na fakt, že ačkoliv jsou Ukrajinci i v odborných člancích označováni za uprchlíky, dle zákon o azylu nesplňují příslušné podmínky, a tudíž je označení nesprávné. K dalšímu zkreslení dochází ve výzkumech zabývajících se integrací osob, které přišly během invaze Ruska. Výsledky hovoří o stále úspěšnější integraci těchto jedinců, avšak fakticky k tomuto jevu dochází především u osob, které zde na území České republiky již pobývaly dříve a pouze v zjednodušeném správním procesu získaly status dočasné ochrany-tedy legalizovaly svůj doposud nelegální pobyt. Bylo taktéž zjištěno, že pro mnoho těchto osob bylo výhodnější nevynakládat jakékoliv úsilí na hledání práce, jelikož jakmile daná osoba získala příjem, byla automaticky vyřazena ze systému humanitárních dávek.

Obrovský přísun cizinců znamenal i nutnost rychlého jednání příslušných orgánů migrační a azylové politiky. Ačkoliv bylo státem uvolněno 5 000 míst, kde se mohli Ukrajinci ubytovat, bylo potřeba zajistit mnohem větší ubytovací kapacity. Na základě solidarity s osobami prchajícími před válkou každý den přicházelo okolo stovky nabídek o možnosti ubytování ve

své domácnosti případně v jiné nemovitosti. Ačkoliv tyto osoby byly telefonicky ověřovány, během prvního měsíce, kdy přicházely největší počty lidí, byly časové kapacity středisek natolik omezené, že nebylo možné provádět rozsáhlejší osobní kontroly ubytování. Dalšími problémy byly jednak nedůvěryhodné nabídky, které požadovaly na ubytování pouze mladé dívky, případně ženy bez dětí, ale na druhé straně i zneužívání systému ať už ze strany Čechů nebo naopak Ukrajinců. Pro mnohé se bezplatné ubytování a náležitý příspěvek pro najímatele stala možností si přivydělat na úkor státních prostředků. Další potíží v prvotních měsících byla možnost odmítnout ubytování, načež pracovníci museli opakovaně hledat takové nabídky, které by daná osoba shledala jako dostačující, což značně prodlužovalo a komplikovalo proces dané pomoci. Zajímavostí je jistě skutečnost, že se ukázalo odlišné chápání slova vesnice ze strany pracovníků a Ukrajinců, kdy při zmínce slova vesnice tyto nabídky ihned odmítali s představou vesnice na Ukrajině. Bylo tedy ukrajinskou tlumočnicí doporučeno o české vesnici mluvit jako o městě a o českém městě jako velkoměstě, aby nedocházelo k omylům v komunikaci a tím dalšímu prodlužování procesu.

Neobvyklost dané situace se projevuje i v souvislosti se skupinami, které se na území nachází. Před vydáním Lexu Ukrajina byly osoby, které spáchaly trestný čin či by jakkoliv zatěžovaly sociální systém (například lidé bez domova), bezpodmínečně deportováni do země původu. Vlivem invaze však deportace není možná, tudíž tyto osoby získaly vízum strpění a tím se otevřela nová problematika, jenž bude potřeba do budoucna potřeba řešit. Stejně tak lze vyzorovat několik proměn v dané skupině příchozích jedinců. Jedná se o zvýšenou konzumaci alkoholu, domácího násilí či případů v gesci OSPOD, případně pak zvyšující se rozvodovosti vlivem nových partnerů v nové zemi. Stejně tak se ukázala odlišnost různých systémů jako značná bariéra. Například v českém zdravotnictví jsou velice běžné čekací lhůty pro různá vyšetření a zákroky, což je pro Ukrajince velice nezvyklé z důvodu, že na Ukrajině lze za určitý příplatek možné domluvit termín v co nejbližší době a na základě této skutečnosti dochází k značné nedůvěře v české lékaře a mnohdy se tedy obrací vlastní lékaře na Ukrajině.

Další velká oblast je spojena s dětmi a mladistvými. Jedná se především o skutečnost, že na Ukrajině jedinec dosahuje zletilosti v 17 letech, avšak s příchodem do České republiky mu jeho plnoletost není akceptována a je tedy potřeba, aby zde byl jeho zákonný zástupce či poručník. Dalším velkým problémem je odmítavý postoj ukrajinské strany k jakékoliv náhradní rodinné péči ukrajinských dětí v ČR. Děti, o které ukrajinští příbuzní neprojeví zájem se starat, jsou pak umístěny do ústavů bez možnosti hledání vhodné pěstounské či nové náhradní rodiny. Jak bylo již zmíněno, ukrajinské děti mají povinnost zapsat se do českých škol, avšak v počátcích byla ukrajinskou stranou vzbuzována nedůvěra vůči českému školskému systému ve snaze udržet si

spojení právě s občany Ukrajiny. Docházelo tedy k tomu, že děti se účastnily ukrajinského on-line a české školy vůbec nenavštěvovaly. Dále vlivem odlišnosti školských systémů, kdy v ukrajinském školství jsou po jedenácti letech bráni jako absolventi základní a stejně tak i střední školy, nedocházeli do českých středních škol, kde je povinnost studia čtyři roky, místo toho se účastnili ukrajinských on-line vyučovacích hodin za účelem splnit příslušné 11leté studium. S tím je spojený i nízký nástup ukrajinských mladistvých na české střední a vysoké školy. Díky tomuto faktu je následně značně zúžen výběr možností práce pro tyto osoby, kdy častěji se jedná o chlapce, a tím pádem jsou zaměstnáváni na dělnické a stavební práce za malý obnos peněz a mnohdy s nezákonnou pracovní dobou. Stávají se tedy levnou pracovní silou, kdy zaměstnavatel využívá jejich neznalosti země a daných systémů. Podobné problémy jsou spojeny i s vysokoškolským vzděláním, kdy během nostrifikací diplomů je opravdu ojediněle uznána stejná úroveň vzdělání v České republice jako bylo vydáno na Ukrajině.

V době tvorby práce jsou připravovány Lex Ukrajina VII. a VIII. Nejaktuálnější verzí je aktuální Lex Ukrajina VI., který je pouze technickou úpravou, tzn. aby veškeré změny byly procesně správně, avšak neřeší ukončení dočasné ochrany ani aktuálnější problém, kterým je ukončení bezplatného ubytování pro všechny, tedy i zranitelné osoby. Stejně tak pravděpodobně do budoucna bude společností rezonovat skutečnost, že zápisy do škol budou pro české a ukrajinské děti v jeden den, v situaci, kdy je značný podstat míst ve školách už jen pro samotné české děti.

S odstupem času lze pozorovat několik chyb, ke kterým došlo při vydávání opatření a přístupu státu v několika oblastech pomoci. Největším pochybením můžeme označit čas, kdy začalo docházet k omezením v udělování pomoci. Dle slov paní Janoškové je právě přílišná prodleva v udělování restrikcí důvodem, proč se nyní zavírají dveře pomoci téměř pro všechny a můžeme se domnívat, že pokud by ke stejným krokům došlo již v červnu roku 2022 zúžil by se okruh osob, kterým byla pomoc poskytována opravdu jen na ty, kteří ji skutečně potřebovali a nemuselo by v současnosti docházet k takto drastickým změnám, které budou mít dopad na mnohé osudy těchto lidí. (Janošková, 2024)

4 Soubor a metodologický rámec studie

V následující části práce je popsán uskutečněný kvalitativní výzkum. Pro tento typ šetření je typické, že narozdíl od kvantitativního výzkumu, není jeho cílem testování hypotéz či teorií, ale upírá pozornost na abnormality jednotlivých případů a vytváří hypotézy nové. (Hendl, 2023) Pro vybraný výzkum byla zvolena kvalitativní metoda případová studie. Případová studie: „*je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málu případů.*“ (Švaříček a Šedřová, 2014, s.97). Samotný design má mnoho typů, avšak pro potřeby šetření byla zvolena komparativní vícepřípadová studie. „*Komparativní studie nenahlíží na případ zcela podrobným, vyčerpávajícím pohledem, ale dochází k výběru významných charakteristik případů.*“ (Chrastina, 2019). Chrastina tento typ studie považuje za nejvhodnější ke zkoumání časově ohraničených zkušeností případů v určitém kontextu. Složení jednotlivých částí výzkumné části bylo inspirováno osnovou v knize Případová studie od Jana Chrastiny (2019).

4.1 Metoda sběru dat

Pro získání dat byl zvolen epizodický rozhovor, který disponuje výhodami jednak narativního rozhovoru, ale také rozhovoru s návodem. Respondent má otevřený prostor pro vyprávění určitého časového úseku a zároveň se výzkumník může doptávat na předem připravené otázky z vymezených oblastí. Jde tedy o rozhovor, který napomáhá udržení tématu, avšak nezabraňuje ani jedné straně být více kreativní a otevřenější (Hendl, 2023). Pro přehlednost dat při rozhovoru byla sestavena tabulka jako návod k jednotlivým interview.

Před uskutečněním rozhovorů každá z informantek obdržela seznam deseti otázek s uvedenými oblastmi, jež jsou pro výzkum stěžejní. Učiněno tak bylo ze dvou důvodů. Prvotně šlo o zajištění co největší komfortní zóny při rozhovorech. Ženy tedy dopředu věděly téma, o kterých bude hovořeno, čímž vznikl dostatečný prostor pro přípravu poznámek nebo promyšlení bodů a informací, které daná osoba při rozhovoru chtěla zmínit. Druhým důvodem byla snaha zamezit jazykovým nepřesnostem či nedostatečné pochopení kladených otázek v průběhu rozhovoru. Při samotné realizaci rozhovorů měly ženy možnost využít časovou osu s předem zakreslenými daty: 24.2.2022 (počátek invaze), 1.1.2023 (střed osy) a 29.2.2024 (datum uskutečnění rozhovoru) pro lepší přehlednost jednotlivých událostí zmíněných při samotném rozhovoru. Dva rozhovory byly vedeny v českém jazyce a třetí byl realizován v jazyce anglickém.

Po realizaci všech rozhovorů byla provedena transkripce získaných dat, a to pomocí shrnujícího protokolu, který je charakteristický možností neponechávat celý text a vypustit nepotřebná data. Stejně tak při této formě přepisu je umožněno provádět shrnutí již během přepisu daného rozhovoru, lze tedy vynechat opakující se informaci, která byla zmíněna již dříve (Hendl, 2023). Následně byla data tématicky zaznamenána do tabulky podle šablony tematického schématu od Chrastiny (2019). Tento krok usnadnil jednak přehled textu, ale také umožnil snadnější srovnávání případů.

Jak sám Chrastina (2019) zmiňuje, případová studie nedisponuje jasně daným způsobem analýzy dat a volba je tedy přenechána samotnému výzkumníkovi. Zvolený postup byl následující: Bylo provedeno otevřené kódování dat v připravené tabulce rozdělené na základě vymezených oblastí, které jsou shodné s oblastmi výzkumných otázek. Kódy byly následně zařazeny do kategorií na základě obsahové podobnosti. Zjištěné informace následně byly sepsány do případových studií každé z žen a poté v podkapitole diskuse byla fakta shrnuta a okomentována.

4.2 Výběr výzkumného souboru a cíl výzkumu

Rok 2022 byl pro Českou republiku velkým mezníkem v oblasti migrační a azylové politiky z důvodu obrovského počtu přicházejících migrantů. Precedent situace dal námět pro vytvoření výzkumu zabývajících se postoji a zkušenostmi osob přecházejících před válkou, které v současnosti pobývají v České republice. Výzkumný soubor tvoří ženy, které přišly v prvních dvou měsících invaze. Ve výzkumu bylo usilováno o zajištění případů, které mají v určité oblasti odlišné charakteristiky od ostatních případů. Výzkumný soubor nebyl nijak místně ohraničen. Kontakt s informantkami byl zajištěn pomocí Komunitního uprchlického centra – Kalyna. Dohromady bylo zprostředkováno šest kontaktů, avšak na nabídku účasti ve výzkumu zareagovaly pouze tři ženy. Zkušenosti s integrací ukrajinských rodin přecházejících před válkou byl hlavní výzkumný cíl. Během přípravy výzkumu však byl stanoven sekundární cíl a tím byla snaha poukázat na bariéry stojící v cestě kvalitnímu a bezproblémovému fungování v české společnosti, a naopak vyzdvihnout podpůrné nástroje, které jsou z pohledu migrantů efektivní. Šetření mělo taktéž dát vhled do života migrantů, kteří byli nuceni opustit svou rodnou zemi a začali nový život v zcela neznámé cizí zemi.

4.3 Formulace výzkumných otázek

Výzkum byl provázán hlavní výzkumnou otázkou: **Jaké zkušenosti má ukrajinská rodina s integrací do české společnosti?** Podotázky jako takové stanoveny nebyly, avšak bylo určeno sedm oblastí, ze kterých budou zkušenosti zjišťovány. Výběr okruhů nebyl nahodilý, inspirací se staly oblasti pomoci od Českého státu pro držitele mezinárodní ochrany. Přiložená Tabulka 1 prezentuje vytyčené oblasti v rozhovoru společně s připravenými otázkami:

Tabulka 1 Návod k rozhovoru

Druh otázky	Oblast	Otázka pro rozhovor
Úvodní otázky		Kdy a jak jste přijela do České republiky? V jakém složení jste přijeli (pouze s dětmi, s prarodiči, všichni a tak dále)?
Hlavní otázky	Úřady a pomoc	Jak vnímáte podporu od české vlády a místních úřadů?
Navazující		Jaký máte názor na opatření a pomoc od českého státu? Jakou formu pomoci jste postrádala či postrádáte?
Dynamické		Jaké máte zkušenosti s úřady? Využila jste nějakou formu pomoci? (dávky, bezplatné bydlení...) Vyskytly se nějaké problémy při vyřizování s úřady?
Hlavní otázka	Jazyk	Jaké jsou vaše zkušenosti s učením se českého jazyka?
Navazující		Pokud ANO: Kde jste se učila česky? Myslíte, že Vám znalost češtiny v některém smyslu usnadnila fungování v české společnosti? Pokud ano, jak? Pokud NE: Plánujete se učit česky?
Hlavní otázka	Bydlení	Jaké jsou vaše zkušenosti s bydlením v České republice?
Navazující		Bydlíte stále na stejném místě nebo jste si našla nové bydlení?
Dynamické		Mohla byste prosím popsat, jaký byl proces hledání bydlení v ČR?
Hlavní otázky	Práce	Jak hodnotíte nabídku práce a přístup zaměstnavatelů v ČR? Jaké máte zkušenosti s uznáváním kvalifikace a vzdělání při hledání zaměstnání?
Navazující		Jak hodnotíte postoj zaměstnavatele k tomu, že máte dítě? Pocítila jste, že by byl pro Vás jazyk bariérou? Navštěvujete stále stejné zaměstnání nebo už jiné?
Dynamické		Jakým způsobem jste se setkala s podporou nebo překážkami při hledání práce v Česku?
Hlavní otázka	Škola/školka	Jaké máte zkušenosti s českými školkami/školami?
Navazující		Pokud do českých škol: Bylo nebo byly Vaše děti hned umístěny do školy/ky? Jak se děti cítí v kolektivu ve škole/ce? Jak jde dětem český jazyk? Kdo děti učí česky? Navštěvují děti nějaké kroužky a volnočasové aktivity? Jste spokojena s nabídkou kroužků v České republice?
Dynamické		Navštěvovali děti české školy nebo se účastnili ukrajinského on-line vzdělávání?
Hlavní otázky	Zdravotnictví	Jaké jsou Vaše zkušenosti s lékařskou péčí v ČR? Jakou zkušenost máte s hledáním lékařů? Jaký máte názor na kvalitu lékařské péče v České republice?
Dynamické		Důvěřujete českým lékařům nebo se raději obracíte na ukrajinské lékaře?
Hlavní otázky	Vztahy a společnost	Jak byste zhodnotila své celkové zkušenosti s českou společností? Jaké rady byste dali ostatním Ukrajincům, kteří přicházejí do této země?
Navazující		Pocítila jste změnu v postoji Čechů vůči uprchlíkům z Ukrajiny od začátku konfliktu až po současnost?
Dynamické		Jak vnímáte vztahy mezi Ukrajinci navzájem?
Ukončovací otázky		Jaké máte vize do budoucna-plánujete v ČR zůstat nebo se chcete vrátit na Ukrajinu? Chtěla byste sama něco dodat? Je něco, co byste zlepšila?

Zdroj: Vlastní zpracování

4.4 Kritéria kvality výzkumu

Práce jakožto odborný text podléhá kritériím, která jsou kladena na tento typ prací. Kritéria byla určena podle Švaříčka a Šed'ové (2014): **pravdivost a platnost výzkumu (validita), spolehlivost (reliabilita) a etická dimenze**. Pro zajištění validity byly rozhovory uskutečněny s osobami, které mají přímou zkušenost s tématem. Nejedná se tedy pouze o přenesenou zkušenost, která by mohla přinést zkreslení do daného výzkumu. Dále byly pořízeny audionahrávky a transkripce všech provedených rozhovorů, na základě, kterých byly vkládány doslovné citace do textu, aby nedošlo ke zkreslení dat výzkumníkem. Stejně tak byl výzkum koncipován tak, aby bylo dosaženo nejvyšší možné aktuálnosti rozhovorů. Při interpretaci dat bylo vytyčeno co nejvíce možných proměnných, které mohly výsledky výzkumu zkreslovat.

4.5 Etické aspekty studie

Pro zajištění veškeré etiky výzkumu byl dopředu obdržen od všech osob informovaný souhlas s provedením rozhovoru, a to skrze elektronickou komunikaci. Všichni účastníci byli dopředu seznámeni s tématem i cílem výzkumu, stejně tak byli ponaučeni o naprosté anonymitě a diskrétnosti. Byli informováni, že pokud by pro ně byla otázka, jakkoliv nepříjemná či citlivá za žádných okolností nebude odpověď vyžadována a daná otázka bude přeskočena. Po celou dobu výzkumu bylo usilováno o nestrannost v pozici výzkumníka.

5 Vyhodnocení dat

Olena

První informantka pochází z města Kalanchak, které je od roku 2014 jedním z kontrolních přechodů z Chersonské oblasti na jihu Ukrajiny. Olena má pracovní zkušenost jednak z oblasti státní správy z pozice úřednice, ale také ze školství, kde pracovala jako zástupkyně ředitelky a školní psychologka. Impulsem pro opuštění země byla přítomnost ruské armády v místě bydliště od prvních momentů války: *„Neměli jsme žádné cesty z Ukrajiny, jediné přes Krym, Litvu do Polska a následně do České republiky. Stálo to hodně peněz a hodně času.“* Cestu do bezpečí pro sebe a dceru z Ukrajiny Olena objednala přes agenturu, která je dovezla na nádraží do Varšavy: *„Stálo to 600 dolarů za jednu osobu. Cíl byl domluvený v bezpečí, takže nikdo pořádně neví, kam ho zavezou. Dovezli nás do Varšavy na nádraží a pak už byl náš problém, kam půjdeme.“* Z Varšavy poté pokračovaly dále do České republiky, kde již tři roky pracuje Oleny manžel. První momenty v nové zemi strávily na tajno v zaměstnaneckém bytě manžela a po několika dnech navštívili KACPU, kde jim bylo zajištěno bezplatné ubytování. Prvotní jednání s úřady bylo usnadněno orientací manžela s fungováním těchto systémů. Rodiče Oleny i nadále zůstávají na Ukrajině a odcestovat ani naplánují: *„Rodiče jsou starší lidé duševně nemocní a určitě nechtěli jít do jiné země. Říkali mi, že to je jejich země, jejich dům, hřbitov, všichni příbuzní jsou tam, takže nikam nepůjdou. Říkali, že jak to dopadne, tak to dopadne.“* Aktuálně Olena pracuje v hospici a bydlí se svou rodinou v Chrudimi, avšak doposud distančně vykonává i práci na Ukrajině jako zástupkyně ředitelky ZŠ. Dcera navštěvuje devátou třídu základní školy a mimo české vyučování se také účastní ukrajinského vzdělávání on-line formou.

Elena

Elena je povoláním žurnalistka a před odchodem z Ukrajiny bydlela ve městě Vinnycja. Zemi se rozhodla opustit v momentě, kdy její dcera začala mít zdravotní potíže, u kterých lékaři jako příčinu označily psychosomatické důvody. Obrovskou podporu měla Elena ve svém kamarádovi, který za ně zajistil veškerou logistiku. Díky němu se s dcerou dostaly do Prahy, kde první noci strávily na hotelu: *„V České republice jsem se ocitla náhodou. Neplánovala jsem sem přijet a neplánovala jsem tu zůstat.“* Po pár dnech jim ten samý přítel našel ubytování v Mělníku, kde bydlí do současnosti. Aktuálně v domácnosti bydlí Elena i se svým manželem, který se k nim však připojil až v září 2023. Manžel pochází z Ekvádoru a aktuálně pracuje pro pražskou HI-tech firmu. Matka a nevlastní otec Eleny odmítají z Ukrajiny odejít: *„Jsou to staří lidé, kteří tam mají dům a zahradu. Matka je samozřejmě vystrašená, ale kdyby odešli, kdo by*

se staral o jejich psa a kočku, tak moje matka řekla, že nemůže odejít. Samozřejmě se ptám mámy, co když zítra přijdou ruští vojáci do jejich města, co udělá. Chápu, že je to možné, ale nechtějí jít. Matka moc miluje Ukrajinu, mluví ukrajinsky a můj nevlastní otec je Korejec, ale narodil se v Sovětském svazu. Také moc miluje Ukrajinu a mluví ukrajinsky. Oni neodejdou, když jste starý, je to velmi těžké, protože jste zvyklá na město, které bylo vaše jsou celý život. Je to Váš stůl, je to Váš strom, jsou to Vaše knihy. Neodejdou.“ Dcera navštěvuje druhou třídu na české základní škole a stejně tak výtvarně zaměřený kroužek. Práci v České republice Elena doposud nemůže najít.

Tetiana

První dny války pracovala Tetiana ve městě Poltava jako dobrovolník, avšak nepřišlo ji smysluplné v těchto podmínkách dále setrvávat, a tudíž se vydala do bezpečí společně se svým synem. Během cesty narazili na mnoho komplikací a stresových situací: *„Bylo tam tolik lidí, že prostě... Já Vám nemůžu vyprávět.... Tolik lidí jsem nikdy v životě neviděla! Do hranic nám chybělo 7,5 km. Byly tam připravené dva autobusy. Jak to vypadalo? Čekal autobus, ženy začaly křičet a bouchat, protože jedna žena, která měla malé dítě v kočárku, křičela na druhou s 14letým dítětem, že tohle už dítě není. Ženy taky vyhazovaly věci jiných lidí z autobusu i kočku nebo třeba pejska. Pro nás to znamenalo, že 7,5 kilometrů jsme měli jít se synem pěšky asi v mínus šesti. Rozumíte kolik to je času? Ještě s kufry a taškami? Původně jsme měli dvě tašky, ale jedna taška se rozbila. Měli jsme taky velký batoh, ale já jsem musela vyhazovat různé věci po cestě. Mému synu byly tři roky a osm měsíců, což znamená, že takové malé dítě musí spát v noci, ale museli jsme jít po cestě, v noci, kde nebyla žádná voda, záchod a všude hodně lidí.“* Stejně jako první informantka i Tetiana přišla do České republiky za svým manželem, který zde již nějakou dobu pracuje: *„Bylo to logické přestěhovat se do Česka, protože tady bydlí a pracuje tatínek mého syna.“* Po příchodu do Česka pobývali ve firemním bytě manžela a po několika dnech navštívili KACPU, kde jim bylo nabídnuto bezplatné ubytování, které využili. V současné době bydlí Tetiana se synem i manželem v bytě, za který sami platí nájem. Co se týče zaměstnání, Tetiana na Ukrajině působila jako lektorka cizojazyčných kurzů a organizovala kurzy přípravy na mezinárodní jazykové zkoušky. V České republice je zaměstnaná na základní škole na pozici asistenta pedagoga. Syn navštěvuje mateřskou školu, avšak aktuálně se léčí s onemocněním Morbus Perthes, které se projevuje onemocněním dětského kyčelního kloubu a je zcela odkázán na lůžko. Absolvoval zdárně operaci a momentálně má sádku kolem břicha a levé nohy, pohybuje se tedy pouze s pomocí invalidního vozíku případně sám za pomoci pouze rukou.

5.1 Interpretace dat

V následující části jsou popsány výsledky získané z rozhovorů a následného kódování. Data byla v primární rovině komparována na úrovni výpovědí jednotlivých informantek a následně ještě byla srovnávána s výsledky výzkumu Integrace ukrajinských uprchlíků: 2 roky poté a výhled na 2024+ (Šafářova et al., 2024).

5.1.1 Úřady

5.1.1.1 Pomoc státu

Formy pomoci státu byly již nastíněny v kapitole Migrační a azylová politika společně s formami pomoci v době invaze Ruska na Ukrajinu. Uprchlíci z Ukrajiny měli nárok využít bezplatné ubytování, zažádat o humanitární dávky a stejně tak jim bylo hrazeno zdravotní pojištění (zákon č.65/2022 Sb.). Na využití pomoci od státu a názor na efektivitu státních opatření se zaměřovala jedna z prvních otázek. Všechny informantky uvedly spokojenost s finanční či materiální pomoci a bylo kladně hodnoceno například 150 dnů v bezplatném ubytování a pobírání humanitární dávky, jenž umožnilo adaptovat se v nové zemi a dodalo dostatečný časový prostor pro najetí práce, bydlení, školy, a tak dále. Olena se vyjádřila k pomoci následovně: *„Měli jsme finanční podporu 150 dnů od státu. Na začátku to bylo 5.000 Kč měsíčně a pak to kleslo na 3000 Kč. Když máte zdarma bydlení na 150 dní a neřešíte peníze na nájem, tak to stačí na základní potřeby. Když se uskromníte, tak to jde.“* Elena dokonce pomoc nazvala jako života zachraňující: *„Nečekala jsem takovou pomoc a takové přijetí od české vlády. Nemůžu říct, že by nic neudělali. Chápu, že pro Čechy to bylo poprvé, byl to velký stres a překvapení. Nečekali takový nával uprchlíků. Myslím, že bylo uděláno hodně. Prvně to byl byt, co jsme dostali. Byla to velmi dobrá pomoc a bylo to někde, kde jste našli nějaké jídlo a nějaké oblečení.“*

I přes spokojenost s podporou státu vnímaly ženy absenci určitých forem pomoci. Zmiňovány byly chybějící různé formy integrace. Olenou byl zmíněn chybějící integrační program, který by jasně popisoval postup získávání práce, bydlení a dalších občanských práv. *„Já to vidím jako úředník, protože jiné státy, neříkám že všechny, ale jiné státy si udělaly integrační program a vy jako člověk, který se přestěhoval, znáte postup, co musíte udělat, co potřebujete, abyste se integrovali do společnosti. Je dobré vědět, že jako první krok musíte udělat tohle, druhý krok tohle, třetí krok už můžeš dostat dobrou práci, čtvrtý, už můžeš přemýšlet nad tím, kde budeš bydlet nebo něco takového.“* V současné době disponuje Česká republika Státním integračním programem, který se však primárně zaměřuje na integraci žadatelů či držitelů mezinárodní ochrany. (SUZMV, 2018) Ačkoliv osoby prchající před válkou

na Ukrajině mají udělenou dočasnou ochranu, dle zákona o azylu nejsou považovány za uprchlíky, tudíž nemohou být do programu zahrnuti. Nedostatky v integraci pocítuje i Elena, avšak v oblasti vztahů s majoritou: *„Určitě už nejsou žádná opatření k integraci. Opatření k integraci jsou jen pro hledání práce. Možná nějaké společné kulturní projekty s Čechy nebo možná jen nějaká setkání. Lidé by se mohli potkat a povídat si. Teď se zdá, že existujeme, alespoň mě to tak přijde, ve svých vlastních sférách. Ukrajinci existují ve své sféře v České republice a Češi ve své sféře a přestáváme se navzájem chápat. Ráda bych viděla něco, kde bychom se mohli jenom setkat a podívat se na sebe. Můžeme najít nějaké body kontaktu, protože když člověk něčemu nerozumí, začne se bát a když se bojí, začíná projevovat agresí.“*

Stejně tak Elena apelovala na zvýšení dostupnosti psychologických služeb v České republice: *„Možná je tu nějaká psychologická pomoc, ale není profesionální. Můžete se jen setkat s nějakými přáteli, můžete zkusit říct: „Mám problém.“, ale není to profesionální pomoc.“* Na stránkách ministerstva vnitra je možné dohledat informace o psychologické pomoci pro občany v souvislosti s válkou na Ukrajině. Materiály jsou členěny podle cílových skupin-pro školy, rodiče, pomáhající, veřejnost, přímo zasažené a asistence pro lidi s disabilitou. Přílohy jsou také krizové linky a linky důvěry. Materiály jsou jak v českém, tak ukrajinském jazyce. Přímá psychologická pomoc je však aktuálně nedostupná nikoliv pouze pro Ukrajince, ale obecně po celé České republice. Podle nedávných údajů, které poskytl Ústav zdravotnických informací a statistiky (ÚZIS), v současné době v Česku pracuje pouze 797 psychologů. Dle názoru psycholožky Julie Lipské je tato skutečnost zapříčiněna náročnou a netransparentní atestací (iROZHLAS, 2024).

5.1.1.2 Úřady

Z výpovědí informantek vyplynulo, že pomoc a jednání na Krajských asistenčních centrech pomoci Ukrajincům (KACPU) bylo v souladu s jejich očekáváním a nevznikly žádné problémy. *„V Pardubicích to docela fungovalo výborně. Nemuseli jsme běhat od jednoho úřadu k druhému a něco hledat. Všechno bylo v jedné budově. Byli tam i hasiči, kteří nabízeli bydlení.“*, jak popsala svou zkušenost Olena. Tento postoj potvrdila i Tetiana: *„Úplně na začátku jsme dostali zdravotní pojištění, nějaké balíčky s šamponem, mýdlem, zubní pastou, zkrátka ty nejdůležitější věci. Měli jsme tam možnost napít se kávy a čaje. Dostala jsem i nějaké hračky a sladkosti pro děti. Dostal tam prvního plyšáka, první batoh a byl tam také dětský koutek, kde měl možnost si hrát s dětmi, než jsem všechno potřebné vyřídila. Pracovníci pracovali dobře, stejně tak dobrovolníci. Můžu říct, že já jsem vděčná za tuhle šlechetnost. Dostávali jsme jídlo, já nevím, co ještě říct. Nemůžu říct nic špatného.“* Vyřizování na úřadech pro Olenu i Tetianu nepředstavovalo potíže i z důvodu, že jejich manžel v České republice již

nějakou dobu pobývá a orientuje se ve fungování místních úřadů. Elena služby KACPU nevyužila.

Naopak značné negativní zkušenosti se ukázaly ve spojitosti s úřadem práce. Úřad práce pro držitele ochrany nabízí pomoc s hledáním zaměstnání, zařazením do kurzů českého jazyka a rekvalifikací na profesi, která aktuálně je nejvíce požadována (Úřad práce ČR, 2023). Nespokojené byly informantky s nevyhovujícími nabídkami práce, které mnohdy neodpovídaly profesnímu zaměření či vzdělání: *„Vytiskla mi tři papíry se čtyřmi nabídkami práce – učitelka prvního stupně, učitelka druhého stupně ale strojího zaměření a instruktorka v autoškole. Zeptala jsem se: „Já jsem učitelka angličtiny, němčiny, taky umím ukrajinštinu, ruštinu. Víím, že jsou různé střední školy, kde se děti a studenti učí ruštinu. Já můžu překládat, tlumočit nebo pracovat v centru integrace podporující cizince a chodit s Ukrajinci překládat do... já nevím... do nemocnic, na nějaké úřady. Taky všemu rozumím a můžu všechno vysvětlit nebo vyjádřit svoje myšlenky, chci pracovat. A promiňte, ale co jste mi vytiskla, promiňte, kde je práce pro učitelku angličtiny, já neumím s žádnými stroji, já nejsem řidič. Jak jste mi pomohla? Prosím dejte mi informace, která mi může pomoci.“ Načež jsem dostala pouze odpověď: „Promiňte, já už nemám čas, mám jiného člověka.“, jak v rozhovoru uvedla Tetiana.*

Druhou oblastí služeb úřadů práce byly kurzy českého jazyka. Osoby evidované na úřadu práce a s udělenou dočasnou ochranou, mají možnost zažádat o pokrytí nákladů na kurzy českého jazyka od úřadu práce. O těchto možnostech by měl být jedinec informován při první schůzce s úředníky/icemi (MPSV, 2022). V tomto bodě se však výpovědi informantek rozcházel. Olena například vyjádřila nespokojenost s formou hledání kurzů: *„Když jsem chtěla začít s kurzy češtiny, musela jsem si je hledat sama. V Německu a Dánsku jsou nabízeny od úřadu práce a postupně Vám nabízí další úroveň. A1, A2 a tak dále a když to všechno uděláte a máte B, pak můžete pracovat, a tak je dobře. Tady nejsou žádné kurzy, takže jsem si je musela hledat sama, ale bohužel nejsou zdarma. Na kurzy zdarma musíte čekat půl roku a déle. Můžete si za ně zaplatit, ty jsou ale soukromé a stojí hodně. Když přijedete jenom s nějakým batohem a kufrem, tak určitě peníze nemáte.“* Opačnou zkušenost má však Elena: *„Vím, že někteří Ukrajinci si stěžují na příliš přísné úředníky z úřadu práce, ale nyní jsem v kontaktu s velmi milou paní. Asi jsem měla štěstí, zprostředkovala mi kurzy češtiny.“* V některých městech je o kurzy nadměrný zájem, a proto jedinci musí čekat na zařazení i několik měsíců. Tato skutečnost překvapila Elenu: *„Byla jsem zmatená ohledně kurzů českého jazyka – zaplatila jsem si kurz, ale úřad práce mi řekl, že mají k dispozici pouze omezený počet míst a že bych musela počkat, dokud nebudou další místa volná.“* Problém s kapacitou se prolíná všemi oblastmi a je opět

spojen s odlišností státních systémů. Ještě je dobré upozornit na fakt, že každá informantka bydlí v jiném městě, což může být dalším důvodem odlišných zkušeností.

V rámci komunikace s úřady byla Tetianou zmíněna i negativní zkušenost s jednáním policie po nahlášení slovního napadení syna v obchodním domě: *„Když jsem byla na policii kvůli tomu, že ten opilý muž nadával mému synovi, viděla jsem, že policista prosil Boha, abych šla pryč. Ukázala jsem své vízum a zeptala se, co můžu udělat, když někdo nadává mému dítěti. Policista mi řekl: „No jo, není to správně. Ano, vy máte teoreticky stejná práva jako každý člověk, ale prakticky vás tady nikdo nemá rád. Ve frontě, když přijedeme do Kauflandu, nikdo nepotvrdí, že ten muž Vám tohle říkal. Třeba můžete použít mobil a natočit video, ale ten muž Vám může rozbít mobil a nikdo ve frontě to nepotvrdí. Takže... To znamená, že my Vám taky nepomůžeme a Vy ztratíte svůj mobil. A co se týče toho security, který byl v Kauflandě... No, on asi taky nemá rád Ukrajince, a proto nic neudělal.“ Takže výsledek na policii byl takový, že nikdo nám nepomůže a Češi mají tak špatný vztah kvůli bordelů, který dělali muži. Řešení incidentu bylo ale nejen bez výsledku a pochopení, ale také bez podpory a bez normálního vztahu i přístupu.“*

5.1.2 Bydlení

Dle výzkumu (Šafářova et al., 2024) v současné době 70 % uprchlíků bydlí v nájmech, a i při rozhovorech se tato oblast ukázala jako nejméně problematičká. Skrze zprostředkování bezplatného ubytování se nevyskytly téměř žádné potíže. Zkušenost se získáním bezplatného bydlení popsala v rozhovoru Tetiana: *„Přišla nějaká česká žena, která řekla, že má dvoupatrový dům. V patře chtěli udělat pracovnu pro jejího manžela, ale nakonec se rozhodli, že zde může být někdo, kdo utíká před válkou, než si najde vlastní bydlení. Mohla tam nějaká maličká rodina na nějakou krátkou dobu, paní dobrovolnice nám to všechno vysvětlila. Potom jsem zjistila, že ta žena, která byt nabízí, mluví anglicky, tak jsem se s ní mohla domlouvat sama. Nastěhovali jsme se do toho pokoje, a poté jsem našla webovou stránku s nabídkou bytů k pronájmu. Ukázala jsem to paní. majitelce a poprosila ji, aby na inzeráty odepisovala v češtině, protože já dokázala psát jenom anglicky, německy, ale česky ne. Poprosila jsem ji napsat o nás, že hledáme byt, oba pracujeme, jaké máme vzdělání a povolání, že máme dítě, oba udržujeme pořádek a jsme nekuřáci. Také že máme zájem zůstat dlouhodobě v České republice. Paní napsala a mohli jsme se přestěhovat do bytu, kde jsme dodnes, ale bylo to sjednáno bez realitního makléře.“* Ubytování, které získaly, všechny ženy popsaly jako ohromné štěstí, jelikož mnohdy byly jiné osoby ubytovány v budovách s nevyhovujícími podmínkami: *„Nic tam není, jenom hodně lidí. Zním Ukrajince, kteří bydlí v nějaké bývalé budově policie na*

náměstí. Tam byly i kurzy češtiny, takže jsem viděla, že to je jenom takový pokojíček, velká chodba a jedna kuchyně pro víc než na sto lidí. V té kuchyni je jenom mikrovlnka a nic víc. Jsou tam ještě ledničky, ve kterých je nepořádek. Tam nemůžete uložit potraviny, protože někdo je jistě vezme.“, popsala v rozhovoru Olena. Jedinou komplikaci spojenou s bezplatným ubytováním popsala Olena, kdy majitelka penzionu požadovala uhradit pobyt manžela i ve dnech, kdy však v ubytování nenocoval. Vysvětleno to bylo tak, že nelze nijak zaručit, že zde noci opravdu nepobýval a v případě nespokojenosti s danými podmínkami mohou změnit ubytování.

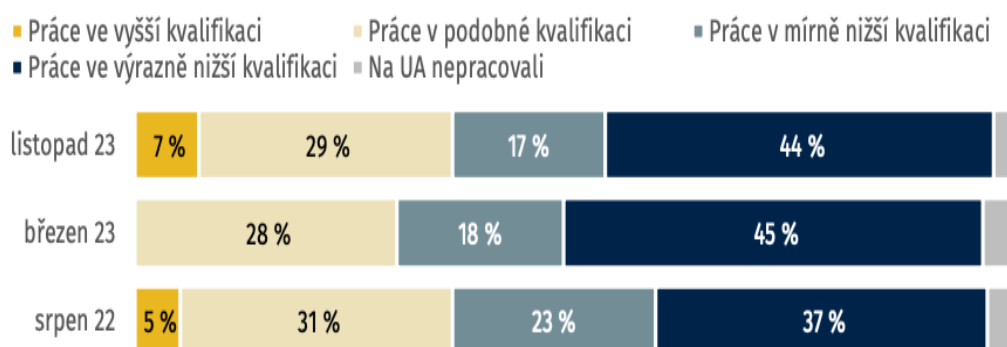
V současnosti všechny informantky již bydlí v bytech či domech, za které samy hradí nájem. Elena dokonce pobývá v jednom ubytování po celou dobu pobytu v České republice: *„Stále bydlím v domě, do kterého jsem se nastěhovala první den v České republice. Je prostorný, nachází se blízko školy ve vesnici nedaleko Prahy. Líbí se mi tam. Opět jsme měli štěstí! Majitelka domu je báječná žena, která mluví rusky a rychle jsme si porozuměly.“*

5.1.3 Práce

Ve výzkumu PAQ Research (Šafářova et al., 2024) v meziletním srovnání vychází, že 17 % všech uprchlíků pracuje současně na Ukrajině i v České republice a 7 % pracuje pouze na dálku na Ukrajině. V rozhovorech bylo zjištěno, že dvě ze tří žen má příjem ze zaměstnání na Ukrajině, které současně vykonávají on-line a ani jedna z informantek nevykonává povolání, pro které získaly vzdělání na Ukrajině. Tento fakt je pro Eleny značně frustrující: *„Hodně těchto žen čistí toalety, dělají v kavárnách, ale jsou to ženy s vysokoškolským vzděláním. Jsou to lékařky nebo novinářky a můžete si říkat, že to není problém, ale je to problém, je to opravdu velký problém. Jsem novinářka a nemohu si tady najít práci. Víím, že je to, protože nemluvíím česky, a tak si říkám, že bych tedy šla dělat uklízečku a uklízet třeba záchody, ale není to snadné. Pokud jste měla dobrou pozici ve společnosti a nyní musíte být třeba uklízečka, je to důvod, proč se budete cítit jako podřadná osoba.“* Dnes najde uplatnění ve stejném oboru jako na Ukrajině každý osmí jedinec. Z výzkumů také vyplývá, že snadněji jsou zaplňována profesní místa v oborech jako je obsluha strojů a zařízení, což odpovídá aktuální poptávce na trhu práce (Sopek,2023). Důležitou roli hrají také odlišné profesní nároky na vzdělání. Například profese psychologa v České republice vyžaduje minimálně magisterské jednooborové studium psychologie, což je oproti ukrajinským podmínkám značně přísnější.

Situace se získáváním kvalifikované práce je uvedena v grafu 1:

Graf 1 Porovnání kvalifikovanosti práce v ČR a na Ukrajině

Zdroj: Šafářová et al., 2024

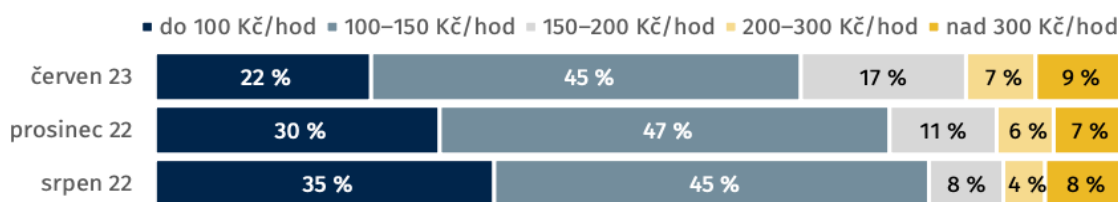
Všechny ženy hovořily o jejich snaze práci hledat, avšak v získání kvalifikované pozice jim stojí mnoho překážek. Prvním problémem je nedostatečná znalost jazyka: „*Já vím, že ti, kteří mluví hezky česky, mají větší šanci, ale i tak by bylo lepší, kdyby se našla práce i pro nás.*“, jak uvedla Olena. Ve výzkumu PAQ Research byla právě znalost jazyka označena jako jedna z největších pomocí při hledání práce (Šafářová et al., 2024). V rozhovoru se o tomto faktu zmínily všechny tři ženy. Další bariérou může být také péče o dítě. Elena jakožto matka osmileté dcery má pouze omezený čas během dne, kdy se může věnovat pracovním povinnostem: „*Hledání práce je obecně problém, protože hodně prací vyžaduje pracovní dobu 12 nebo 8 hodin. Je těžké něco najít, když máte dítě a nemáte dostatek času. Mám čas jen dokud je moje dcera ve škole-asi dvě, tři nebo čtyři hodiny denně, musím ji totiž vodit do školy i vyzvedávat. Když se ucházím o práci, zaměstnavatelé ode mě chtějí, abych rychle vyřešila své problémy s dítětem. Pro mě to znamená najít chůvu nebo někoho, kdo mi s dítětem pomůže, ale když jste v zahraničí, nemáte tady rodinu, nemáte babičky, dědečky, kterým byste mohli dítě nechat, takže je to těžké, když zaměstnavatelé nechtějí mi zkrátit pracovní dobu.*“ Poslední překážkou je také místo bydliště. Je logické, že ve větších městech je nabídka práce širší než na vesnici či menších městech. Také na základě lokace se může odvíjet přístup obyvatel k cizincům a stejně tak i zaměstnavatelů.

Negativní zkušenost měly informantky také s komunikací zaměstnavatelů. Olenina zkušenost je následující: „*Vidím, že je hodně inzerátů hledající školní psychology. No, a nejen psychology, ale také asistenty pedagogů, do školní družiny, práce s těmi postiženými dětmi. Já to vidím, ale když pošlu odpověď, žádná odpověď z druhé strany nepříjde, žádný e-mail nebo když přijdu osobně, tak je paní moc usměvavá a řekne, že zavolají, ale už nezavolají. Když přijdu podruhé, občas je ta paní nervózní a ptá se mě, proč jsem přišla, ať už nechodím. Ale už*

ted' vím, jak to je, protože už jsem tady dlouho. Víím, že takhle je zacházeno s Ukrajinci. Vždycky říkají, že není potřeba psychologa. Občas jsem dostávala jako odpověď na své e-maily, že hledají jenom Čechy. Já víím, že ti, kteří mluví hezky česky, mají větší šanci, ale i tak by bylo lepší, kdyby se našla práce i pro nás.“ V rozhovoru s Olenou bylo také zmíněno, že vnímá, že se změnil postoj zaměstnavatelů: „Ale kdo přijel na začátku války, určitě chování Čechů bylo lepší, protože ted' už si všichni zvykli. Mám známé, kteří nemají pedagogické vzdělání, ale mají vysokou školu. Nedělali si žádnou nostrifikaci diplomu ani dokladů, ale pracují ve školce jako třeba asistent. Tihle lidé dostali práci na začátku války za stejných podmínek jako pro Čechy. Kdo přijel později, tak se přístup k nim změnil a říkají, že nemají tohle a nemohou z téhle důvodu. Všichni už si zkrátka zvykli a říkají, že není potřeba.“ Na stejnou věc naráží i v článku Sopek (2023), který upozorňuje na stále zpřísňující se podmínky přijetí do práce.

Posledním bodem v této oblasti jsou horší platové podmínky cizinců v Čechách. Ve své výpovědi to uvedla Olena, avšak rozdílné podmínky pro cizince a státní občany jsou dlouhodobou problematikou především na méně kvalifikovaných pozicích: „Celý systém nemůžu říkat, že je špatně, ale určitě je pro Ukrajince, když pracují rukama. Dostávají méně peněz než Češi. Já nevím, proč to tak je. To jsme vždycky slyšeli, že Ukrajinci určitě budou mít méně peněz a Čech bude mít víc. Nevím proč to tak je, když pracují stejně. Může Ukrajinec pracovat klidně i víc a stejně dostane méně peněz“. O skutečnosti nižších platů hovoří i výzkum, kde bylo zjištěno, že nejen na méně kvalifikovaných pozicích je diverzita v platových podmínkách. I odborníci a vedoucí odborníci mají průměrně 217 Kč na hodinu, což je oproti českým občanům přibližně polovina (Šafářová et al., 2024). Srovnání hodinové mzdy nabízí graf 2:

Graf 2 Odhad čisté hodinové mzdy u uprchlíků, kteří pracují

Zdroj: Šafářová et al., 2024

5.1.4 Jazyk

Všechny informantky se učí český jazyk, dvě z žen rozumí, píše i mluví plynule česky a třetí informantka je s výukou teprve v začátcích. Jako hlavní výhody znalosti jazyka bylo uvedeno snadnější získávání pracovní pozice či komunikace v oblasti zdravotnictví. Olena a Elena se účastnily kurzů češtiny a Tetiana se jazyk učila sama: „Proč sama? Důvodem bylo, že můj syn neměl možnost chodit do žádné školky a nikdo nemohl hlídat mého syna. Nějaké ženy měly tady

babičky, sestry, bratry, strýce já ne a tatínek byl v práci, takže nemohl syna hlídat.“ Velkou pomocí ve výuce jazyka byla pro Tetianu možnost účastnit se hodin českého jazyka ve škole, kde nyní pracuje. Naopak Elena se potýká s nedostatkem sociální kontaktů, při kterých by jazyk mohla odposlouchávat, a především sama trénovat: *„Studuji český jazyk, ano, na Karlově univerzitě, ale... Samozřejmě, po tomto kurzu rozumím lépe. Posouvám se v češtině, rozumím, co lidé říkají, ale nemám s kým trénovat češtinu. Když začnu něco říkat česky, říkám si v hlavě: „Můj bože, to je hrozné, jak, jak to mám říct? Řeknu zase něco špatně!“ A některá slova jsou pro mě velmi vtipná. Například máte slovo ČERSTVÉ, ale pro nás to znamená něco, co stálo někde několik dní. Stejně tak když řeknu hrozné, myslím tím velmi špatné, ale pro nás to slovo představuje něco dobrého. No a je mnoho takových slov a dělám chyby, když se pokouším něco říct, a pak mi nikdo nerozumí. Takže potřebuji cvičit, ale je to trochu vtipné.*“ Děti informantek ovládají český jazyk na výborné úrovni a jeho osvojení proběhlo bez jakýchkoliv potíží.

Kurzy češtiny byly poměrně kontroverzní téma. Například nespokojenost s kurzy zprostředkovaných úřadem práce vyjádřila Olena, kdy po ukončení kurzu očekávala certifikát o dosažené úrovni jazyka, který je vyžadován při ucházení o práci, místo toho však zde byla uvedena pouze splněná dotace hodin. Negativní postoj ke kurzům vyjádřila taktéž Tetiana, avšak ve smyslu požadavků ostatních účastníků lekcí, což byl jeden z důvodů ukončení docházky: *„Navštívila jenom čtyři hodiny češtiny. Nenaučila jsem hodně, ale ne kvůli učitelce, ta byla super, ale kvůli jiným Ukrajinkám. Kurzy úplně na začátku byly na univerzitě a Dačickém gymnáziu. Já jsem začala chodit na kurzy na gymnáziu. Navštívila první hodiny, kde se učila abeceda a fráze – Jak se máš, kolik je ti let... Styl výuky paní učitelky na první hodině se mi moc líbil, protože byla taková intenzivní, rychlá, což mě zcela vyhovuje. Ovšem jiné ženy si začaly stěžovat, že neumí abecedu a vůbec tomu nerozumí.*“ Odlišná úroveň znalostí této skupiny vedla k zpomalení výkladu, čímž se výuka pro pokročilejší stala neúčinná. Důvody, které osoby vedou k ukončení či nenavštěvování kurzů, se zabýval i výzkum PAQ Research a jejich souhrn je znázorněn v grafu 3:

Graf 3 Bariéry v účasti na kurzech

Zdroj: Šafářová et al.,

5.1.5 Škola/školka

V této oblasti došlo k rozporu ve zkušenostech informantek, který je přisouzen odlišným místům pobytu v rámci České republiky a tím i dostupnosti a přístupu škol. Každé dítě zmíněné v rozhovorech navštěvuje jiný stupeň vzdělání, což je další možná kauzalita odlišnosti. Děti navštěvující základní školu (první i druhý stupeň) byly umístěny ihned bez potíží. Ze dvou dětí navštěvující základní školu, se pouze jedno stále účastní ukrajinského vzdělávání. Problematické vnímá Olena umístění ukrajinských dětí na česká gymnázia, kde je pro mnoho těchto jedinců téměř nemožné splnit test z českého jazyka: *„Dali jsme přihlášku na českou střední školu a uvidíme, jak to půjde. Už víme, že v loňském roce nechtěli na gymnázia brát Ukrajince, protože chtěli jenom české děti. Máme známého, který je výborný v matematice a v chemii, ale neudělal češtinu. Já vím, že máte zákon, a taky při těch přijímacích zkouškách to taky bylo, že můžete napsat žádost o pohovor v češtině a nemusíte psát test. Tak v tom roce už gymnázium vysvětlilo na webové stránce, že v letošním roce tato možnost není a psali jenom test.“* Toto tvrzení je však v rozporu se školským zákonem, který umožňuje: *„osobám, které získaly předchozí vzdělání ve škole mimo území České republiky se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří rozhovorem.“* (zákon č. 561/2004 Sb. § 20 (4))

Mnohem komplikovanější je však postup umístění dítěte do mateřské školy, který v rozhovoru popsala Tetiana: *„Během prvních dvou měsíců, co jsme tady bydleli, nedokázala jsem najít žádnou školku. Nejprve jsem šla na magistrát, kde jsem byla celkem třikrát. Dodneška se mi nikdo neozval. Když jsem tam byla už po čtvrtý, řekli mi: „My už nikomu nevoláme a nepíšeme“. To není jenom jejich chyba nebo jenom jejich špatný vztah, ne, k tomu je jiný důvod. Paní na magistrátu mi řekla, že se hodně ukrajinských maminek vrátilo na Ukrajinu a nic nenapsaly a ony tedy již nikomu nevolají ani nepiší. Za 2 měsíce jsem našla poslední místo pro svého syna v anglické soukromé školce. Tam bylo asi 30 dětí a platilo se devět tisíc. Když byli synovi čtyři roky a deset měsíců zkusila jsem po páté najít pro něj školku, ale tentokrát jsem sama oslovovala školky. Nejprve jsem psala, potom jsem chodila sama, potom jsem chodila se synem. V létě měl paté narozeniny a v červenci podle zákona měl začít chodit do školky, protože byl předškolák. Připravila jsem všechny doklady pro čtyři školky v části, kde jsme bydleli. Nedostal se do žádné z nich z důvodu nedostatečné kapacity. Šla jsem na magistrát a vyprávěla o tom. Připravila jsem si takovou řeč, kdy jsem začala: „Mluvíím za všechny ukrajinské maminky, my jsme Vám moc vděční za to, to, to, to, to.“, nejprve taková vděčnost hodně*

příjemných slov. Ta paní se rozesmála a já jí začala říkat, co chci. To fungovalo dobře, protože jsem potom dostala asi za týden e-mail, ve kterém mi poslala kontakt na školku, kterou můžeme zkusit kontaktovat. Ve stejnou dobu mi ale napsala SMS ještě jedna paní ředitelka ze školky, kterou jsme oslovili již předtím, že můžeme přijít k zápisu. Následoval pohovor, kde jsme museli být oba rodiči a syn. Paní měla připravené otázky, kde pracujeme, co jsme dělali na Ukrajině, jak mluvíme a tak dále. Bylo to velice seriózní, ale paní ředitelka je zlatá paní a syna přijali.“ Nízká kapacita a nedostatečná místa v mateřinkách jsou v Česku však dlouhodobým a stále narůstajícím problémem. Tato fakta potvrzují zjištění ve výzkumu PAQ research, že v současné době 97 % ze všech dětí navštěvuje českou základní školu a ¾ dochází do mateřských škol. Dle výzkumníků je vysoká účast ZŠ způsobena povinností dětí plnit školní docházku (Šafářova et al., 2024).

Začlenění do kolektivu ve dvou případech proběhlo úspěšně. V případě dcery Oleny dochází k slovnímu napadání, negativnímu postoji a odmítání spolupráce ze strany spolužáku, který však škola nijak neřeší: *„Moje dcera každé ráno přijde s tím, že nechce jít do školy. Já nemůžu říct určitě, že je to šikana, ale jako člověk, který pracoval ve školství, vidím, že to je šikana je. Víím, že v Česku jsou zákony, které by měly to všechno zachránit, ale bohužel nefungují, protože to všechno začíná u učitelů. Ve společné jídelně učitelka říká: „Hm, ti Ukrajinci, co se přestěhovali asi před měsícem, ti dva kluci z Ukrajiny, určitě neumí česky a vůbec nic nerozumějí. Hm, říkala jsem jim to česky dvakrát, no, česky přece umět musí. Ha, ha, ha.“* a všichni učitelé se smějí, že jsou takoví blbci, že to nepochopili. *To všechno slyší ty děti. A pak holka – Češka, běží k dceři a říká: „Říkej něco, říkej něco!“* a natáčí video, jak špatně mluví česky. *Škola s tím nic nedělá.“* Zkušenost se slovním napadením ve škole však nebyl jediný. Ačkoliv v současné době je začlenění do kolektivu dcery Eleny bezproblémové a má již i několik českých kamarádů, na začátku docházelo ke slovním napadením od dvou spolužáků: *„Byly problémy, když byla ve druhé třídě, kdy moje dcera přišla do nové školy a pak ještě na konci roku byly stejné problémy. Jeden chlapec se svým kamarádem se ji snažili šikanovat, pokud to tak mohu říct. Říkali, že Rusko je lepší, že Putin vyhraje a všechno tohle. No, za prvé mě to jako člověka štve a za druhé se mi nelíbí, když někdo uráží mou dceru. Škola reagovala velmi rychle. Ten chlapec, co urazil mou dceru, se omluvil, přinesl nějaké cukroví a před celou třídou se omluvil. Tato situace se již neopakovala. Myslím, že učitel i daný žák měli zájem tento problém vyřešit. Myslím, že reagovali velmi rychle.“* Zcela bezproblémový byl poslední případ. Jednalo se o mateřskou školu, kdy nejen dítě školku navštěvuje velmi rádo, ale taktéž je pozitivně přijímáno kolektivem dětí: *„Našel si tam hodně kamarádů. Vedle školky bylo dost místa a děti tam běhaly, skákaly a taky měly možnost používat koloběžky, motorčky a nějaká*

kola. Syn byl prostě rád, protože on to všechno tady neměl. Měl to na Ukrajině, ale tady ne. Když jsem přišla za ním do školky, on nechtěl chodit domů a takhle to bylo asi rok nebo dva roky.“ Při této otázce se opět promítl problém se stanovenými kapacitami v různých službách a zařízeních, které je pro mnoho Ukrajinců velkým překvapením a nepříjemností. „Prostě já nevím a neznám to slovo kapacita. Pro mě je to úplná blbost kapacita 24 dětí. Když tam budou mít 25. dítě, to já nevím, co bude. Zemětřesení? Covid 2? Konec světa?“, řekla Tetiana při rozhovoru.

Jen jedno z dětí navštěvuje pravidelně volnočasové aktivity. Toto zastoupení je způsobeno jednak současným zdravotním stavem jednoho z dětí neumožňující je vykonávat a v druhém případě se jedná o odmítavý postoj k Čechům díky negativní zkušenosti s třídním kolektivem. Proces zařazení do kroužku však nebyl příliš snadný. Ačkoliv v místě bydliště Eleny nabídka kroužků je poměrně široká, byla překvapena, že zápis probíhá jednou za půl roku či za rok: „Problém je, že kroužky, které máme nejbližší, jsou jen výtvarného zaměření. Bylo pro mě překvapením, že se na kroužky můžete přihlásit jen jednou za rok nebo jednou za půl roku. Nemůžete jen tak přijít a říct: "Chci dělat judo, chci malovat nebo tancovat." Někteří učitelé Vám řeknou, že Vaše děti nemohou vzít, protože má 10 dětí ve třídě a nejde jich mít víc. Ale proč to nejde? Je to velká třída, proč nejde víc? Ano, bylo to poprvé, když jsem se ptala na volnočasové aktivity pro svoji dceru. Odpověděli mi, že ne, protože nemluví česky, nerozumí. Možná to je pravda, možná ne. Ale zeptala jsem se jich na taneční kroužek nebo jak je to s judem, dcera totiž na Ukrajině judo měla. Řekli, že ne, že to není možné, možná příští rok. To je pro mě trochu divné.“ Nedostatek volnočasových aktivit vnímá Olena, avšak nikoliv pro svou dceru, ale pro sebe. V současnosti bohužel jen 41 % dospělých navštěvuje volnočasové aktivity, což může být v příčinné souvislosti s právě nízkou nabídkou těchto činností (Šafařova et al., 2024).

Tetiana a Olena se shodly, že české školství nevyužívá potenciálu, který je mu poskytnut. „To mě mrzí, že nevyužíváte ten potenciál, který máte tady a dostali jste zdarma. Vy nedáváte žádné peníze na vzdělávání. To je jen můj názor, ale Češi jsou líní. Jsou líní, protože když ředitel nedostane peníze navíc, proč by měl věnovat pozornost tomu malému detailu?“, uvedla v rozhovoru Olena. Tetiana hovořila spíše ve smyslu nevyužívání zkušeností příchozích odborníků: „Nikdo nechce jít pracovat. A já říkám: „Já chci! Vemte mě. Já chci být učitelem!“ a nikdo mě nechce brát. Takový problém-český učitel, nechce, já chci, ale on mě nechtějí. V integračním centru Kalyna jsme měli takové setkání s hlavní paní, která je v parlamentě a každý člověk, který se zúčastnil zkoušky, měl možnost se na něco zeptat. Já jsem ptala, proč nechcete zaměstnávat ukrajinské učitele jazyků, lékaře, zubaře, protože my jsme pracovití, jsme

odborníci a my rádi pracujeme o svátcích, o víkendech, vždycky, což Češi nedělají. My rádi pracujeme na víc, abychom si víc mohli vydělat.“ Na druhé straně však Tetiana vyzdvihla kvalitu vzdělávání a podmínky práce učitelů v Česku: „Chtěla bych říct, že tady v Čechách učitelé mají dobré podmínky práce. Říkám to, protože já to můžu porovnat, byla jsem 12 let ve školství na Ukrajině. Práce učitele v Čechách to je prostě písnička. To je prostě báseň. To je prostě sen. Práce ve školství a v Čechách nemá žádné problémy-luxusní jídlo v jídelně, odměny, nějaké bonusy, dobrý rozvrh. Můžete se tak věnovat práci i dětem. Ale čeští učitelé tomu prostě nerozumí, protože to nemohou porovnat a furt si stěžují. A mám velkou, velkou, velkou radost z českého vzdělávání, kde je kvalita opravdu vysoká a je to super pro děti v Česku. Ted' porovnávám Ukrajinu a Česku. Tady mají děti právo na vzdělání zdarma, což je prostě super, ale na Ukrajině bohužel neexistuje taková možnost. Když se učíte, budete mít možnost dostat vzdělání, které chcete tady v České republice. Stejně tak najít si práci, kterou chcete. Vy tady máte tu volbu a šanci. Šanci splnit své sny. To bohužel na Ukrajině neexistuje.“

5.1.6 Lékařská péče

Rozdílnost českého a ukrajinského zdravotnictví se ukázala jako jedna z největších problémů, se kterými se informantky vypořádávají. Dvě ze tří informantek ho označily za nekvalitní, drahé a nedostupné. Elena má zkušenost hned s několika oblastmi české medicíny: *„Zdravotní péče v České republice je pro mě největší problém. Myslela jsem si, že bude velmi dobré a velmi kvalitní, ale není to snadné a není kvalitní, což bylo pro mě velké překvapení. Na konzultaci s odborníkem musíte čekat několik měsíců. Na Ukrajině je lidí mnohem víc, ale k jakémukoli lékaři se dostaneme za jeden nebo dva dny, pokud je to soukromý lékař, je to ještě tentýž den. Na Ukrajině je více lidí, a i přesto je všechno rychlejší. Pokud máte problém, jdete do nemocnice, můžete jít na vyšetření a následující den jdete k lékaři. Bez problémů. Chcete-li státního lékaře, musíte čekat dva, tři dny. Soukromý lékař Vám umožní být ošetřen ještě ten den. Je to možné a bude to odborná pomoc. Ale tady je to trochu divné. Když mám problém, třeba gynekologický, musím čekat možná dva nebo tři měsíce. Říkala jsem, že mě to ale bolí ted', oni se jen omluvili, že nemají místo. Až v Praze jsem našla doktora, ale bylo to velmi obtížné. Pro vás Čechy je normální čekat na lékaře šest měsíců, ale pro mě to je neuvěřitelné. Proč? Proč tak dlouho? Za tu dobu můžete umřít! Bohužel v České republice jsem měla také co do činění s lékaři, jejichž vzdělání vyvolává spoustu otázek. Dělalí chyby v předpisech, nezajímali se o příznaky a objevila se doprovodná onemocnění. Je mi líto, ale ultrazvuk vnitřních orgánů se nedá udělat za 4 minuty, ale v České republice se ukazuje, že to možné je. Vyvstává přirozená otázka o kvalitě takové práce. Někdy se zdá, že lékaři jsou nedostatečně dostupní, což je pro*

mnohé obyvatele stresující. Na Ukrajině jsem se setkala s podobnými problémy, ale situace zde se zdá tady ještě složitější. Na Ukrajině si můžete koupit léky v nemocnici, je to velmi snadné. Můžete koupit cokoliv bez jakýchkoliv problémů, tady to ale není možné. Nemůžete si koupit léky na nic naléhavého a ani nemůžete jít k lékaři, protože pak musíte zaplatit, za to že Vám něco předepíše.“

Taktéž často narážely na plné kapacity lékařů, díky čemuž je proces hledání doktora značně zdlouhavý. Toto je zkušenost Oleny: *„Byl velký problém objednat dceru aspoň na konzultaci. Říkali, že nemají místo a neberou nové pacienty, pokud ale chceme, můžeme na pohotovost a tam ji zuby vytrhnou. Říkám: „Co? Jak to? Když je ještě dítě.“ Až přes známou Ukrajinku jsem objednala dceru k zubaři. Také mám zkušenost, že když chcete najít praktického lékaře pro děti musíte hodně psát v češtině. Moje zkušenost je taková, že jsem šla jsem na VZP pojišťovnu a tam mi dali seznam e-mailů. Tak já psala všem: „Dobrý den, jmenuji se takhle, mám dočasnou ochranu, dcera má tohle, hledáme lékaře.“ Psala jsem asi čtyřicet e-mailů a dostala jsem jednu odpověď, že můžeme. Je to docela daleko, ale máme lékaře. Ted', když už se manžel přestěhoval a začali jsme spolu bydlet, také hledal práci a lékaře praktického. Pro něj to dopadlo docela dobře, protože šel k mému lékaři, řekl že je u něj manželka a že bychom tam chtěli být spolu a lékař souhlasil. Jakmile už tam máte někoho, tak je to jednodušší.“* Olena a její dcera z důvodu nedůvěry v české zubaře jezdí k lékaři zpět na Ukrajinu: *„Přišly jsme na konzultaci, doktorka na to koukla a že je všechno v pořádku, jen musí používat jenom nějakou vodu na rty. A tak jsem se zeptala, jak to může být v pořádku, když má všechny zuby šedé. Odpověděla mi, že to je jenom barva zubu. Vůbec nic ji se zuby neudělala, takže jsme museli jet do Lvova. V loňském létě jsme tam jeli a dceři vše zpravili.“* Nepochopitelné byla pro Eleny povinnost zaplatit opravu dříve chybně provedeného zákroku téhož lékaře: *„Myslela jsem, že co je velmi drahé, je ale dobré a vyhledávám to, protože mám nějaké problémy. Byla jsem na omylu. Před měsícem mi dělali dva zuby, vyčistili mi kanálky, udělali plombu a já zaplatila za dva zuby 8.500 korun. Před měsícem mě tyto zuby začaly bolet, ty, které lékař opravil. Boleli, byla tam boule a reagují na studené a horké. Včera jsem přišla k doktorovi a řekla, že mě bolí právě tyto zuby. Doktor se podíval a řekl: "Ach, máte špatný nerv." a musela jsem znovu zaplatit za zákrok. Nechápu, když mi ty zuby neudělal dobře, proč bych měla znovu platit?“*

Naopak pozitivní zkušenost byla zmíněna v souvislosti s fungováním záchranné služby a pohotovosti. Kladně hovořila Tetiana o pediatričce a ortopedovi, který provedl operaci jejímu synovi: *„Určitě jsem vděčná za zdravotní pojištění, protože můj syn byl operován a vyšetřen profesorem, který podle slov jeho kolegy je největší kapacita v ortopedie v Česku.“* Ovšem v České republice ji nemile překvapilo, že není možnost návštěvy dětského lékaře

v domácnosti, jako je tomu na Ukrajině, a v současnosti má obavu, že pokud by potřebovala pro syna pomoc, nikdo mu ji neposkytne: „*V nemocnici řekli, že v případě komplikací se musím obrátit na dětskou lékařku a domluvit se s ní. Říkala jsem o tom lékařce, ale ta mi sdělila, že nebude nic dělat, že nechodí domů. Nikdo k nám nepřijde a co se týče sádry, tak mi jen řekla, že mi mohou dopředu objednat sanitku. Byla jsem zděšená, protože na Ukrajině lékaři chodí k dětem domů. Mám obavy z toho, že v nemocnici řekli, že neudělají.*“

5.1.7 Společnost

Z rozhovorů vyplynulo, že přístup Čechů nelze nijak generalizovat z důvodu vlivu mnoha faktorů, které se v problematice promítají. „*Když máte bublinku nejhorších lidí z Česka, pak se určitě budou špatně chovat a používat hodně špatných slov, oni vůbec nepřemýšlí o tom, co řeknou. Vidím hodně komentářů na Facebooku, já vím, že to jsou lidé, kteří nemají práci, nemají co dělat jenom sedí za tím počítačem nebo jsou na telefonu a tohle všechno píšou*“, takto se k otázce vyjádřila Olena. Dále informantky uvedly, že roli lokalita, kde jedinec žije a s jakými lidmi si potkává a zdroj, odkud jedinci čerpají informace. Do postojů české majority se dle Eleny také promítá současná ekonomická situace v zemi: „*Myslím si, že hodně českých lidí podporuje Putina. Není to ale jako otevřená agrese vůči Ukrajině, je to spíše skrytá agrese. Nemyslím si, že Putina podporují, protože by ho lidé milovali. Lidé nejsou spokojeni se svým vlastním životem a pro ně je podpora Putina protestem proti nějakým osobním překážkám. Nízký plat, nízké důchody a možná i špatná medicína. Možná nějaké další problémy v ekonomice jako jsou například rostoucí ceny v obchodech. Tímto způsobem chtějí vyjádřit svůj protest a podpora Putina v této situaci je nejjednodušší způsob, jak to vyjádřit.*“

Co se týče věku a názoru na cizince, zde se názory informantek lišily. Olena uvedla, že pokud je jedinec mladý a vzdělaný, bude pravděpodobně mít všeobecný přehled a chování i názory nebudou nijak negativní. Naopak starší lidé s vysokoškolským vzděláním i bez něj mají častěji odmítavý postoj k cizincům z důvodu socialistické výchovy. Elena se setkala i se slovním napadením kvůli její národnosti od seniorů: „*Potkala jsem jen dvakrát s otevřeně agresivními Čechy. Jeden případ byl starý dědeček. Slyšel ukrajinštinu v metru, začal něco křičet a mávat holí. Nikdo si ho ale nevšímal. Druhý případ byla agresivní babička. Také začala křičet, měla problém s tím, že jsem s kamarádkou mluvila ukrajinsky. Ale to bylo jen v mé hlavě, byli to staří lidé. Samozřejmě, že chápu, proč tomu tak bylo, teď je draho v obchodech a vůbec vše se mění. Chápu to. Situace na Ukrajině je podobná, ale na Ukrajině to není Putin, je to někdo jiný.*“ S verbálním útokem má dle výzkumu zkušenost 57 % uprchlíků a 5 % zažilo i útok fyzický (Šafářova et al., 2024). Skutečnost, že se jedná jen o seniory však Tetiana popřela,

naopak však spíše vnímá negativismus u mladších osob v rozmezí od dvaceti do čtyřiceti let: „*Mému synovi už nadávali v Kauflandu, incident jsme nahlásili i na policii. Byl to muž, ne žena, dospělý a opilý muž, který nás obtěžoval a vyhodil nás z Kauflandu. Říkal: „Ty jseš malý Zelenskyj, ty chceš tady začít válku! Máte tam válku, my vám zasíláme peníze a tak dále. Jed'te pryč!“ a to jen proto, že měl v ruce vodní pistolku, kterou jsem mu koupila v Pepcu. Nikdo nám nepomohl, nikdo mu nic neřekl.“* Ještě uvedla, že část české společnosti je velice nacionalisticky založená a někdy až s rasistickými postoji a názory, díky čemuž nechce využít jiné pomoci neziskové organizace, jelikož má strach z následné nevole české společnosti: „*Jen od Charity máme půjčené dva vozíky, to stojí 750 korun na měsíc. Takže nám pomáhají jen tímto způsobem, protože 750 korun to je docela levné. Ještě máme od nich stoleček k posteli za 150 korun na měsíc a berle jsme dostali zadarmo. Žádná jiná nezisková organizace nám nepomáhá. Já to nechci kvůli tomu, že bohužel Češi nám nadávají. Bohužel. Chtěla bych se opakovat, že nechci říct nic nepříjemného, protože to, co mám, jsme moc vděční, ale bohužel lidé tady nerozumí, co znamená válka. Já rozumím, že oni jsou nešťvaní, že jsou ceny vysoké a nechtějí přemýšlet o tom, že je to kvůli Rusku. Nechtějí. Protože Rusko je daleko a my jsme blízko, tak proč neříct něco mně.“*

Velice kladně byla hodnocena pomoc ze strany Čechů. Mimo bezplatné ubytování to byla také materiální pomoc ve formě oblečení, hraček či například potravin. Takto své zkušenosti popsala Elena: „*Lidé mi hodně pomohli. Paní majitelka, u které bydlíme, mě ze začátku hodně podporovala. Přinesla mi oblečení. Byla jsem lidem z vesnice velmi vděčná. Vím, že to byli majitelčini přátelé, kteří také něco dali, za což jsem velmi, velmi vděčná. Nečekala jsem takovou pomoc a takové přijetí od české vlády. Nemůžu říct, že by nic neudělali. Skutečně, ti lidé byli velmi přátelští. Ale nemůžete... samozřejmě, nemůžete čekat tuto pomoc pořád, celý život. To je normální. Myslím, že Češi dělají mnohem víc věcí, než čekáte. Organizace pomoci, organizace kurzů, hledání bydlení, myslím, že bylo uděláno opravdu hodně.“*

Názor na ostatní Ukrajince v České republice se ukázal jako neutrální. Olena se k Ukrajincům pobývajících zde vyjádřila následovně: „*Já bych Ukrajince na dvě skupiny nedělila. Rozdíl tam určitě je, ale skupin je mnohem více. Tady nejde jen o dočasný přesun, ale migraci Ukrajinců obecně. Do ČR jezdí z důvodu, že hodně lidí tam má příbuzné-rodice, manžela, manželku a tak dál. Západ Ukrajiny dlouhodobě neměl žádný velký závod nebo průmysl. Měl jen hezkou přírodu, takže ekonomika byla stavěna na turistu. Je naprosto běžné už více než 30 nebo ještě víc let, že mladý kluk nebo holka, když odmaturojí, že vyjede do zahraničí, vydělává si tam peníze a buduje dům. Vydělané peníze pak zasílá zpátky na Ukrajinu. Je to stejné, jako když z Česka jezdí do Německa. Mám známou, která semnou pracuje. Do*

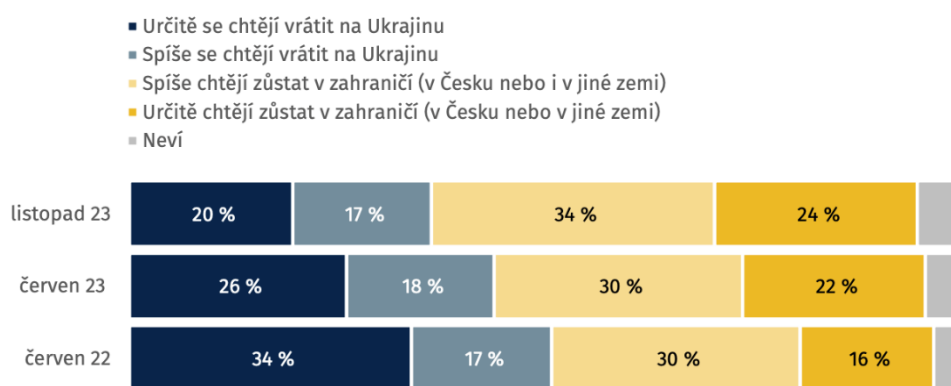
Česka jezdila pracovat už dlouho, ale teď si udělala vízum dočasné ochrany, protože pracovní víza nefungovala. Většinou Ukrajinci, kteří jezdí jenom kvůli práci, se nesnaží integrovat v žádném případě a mluví jenom ukrajinsky, protože pracují jenom s Ukrajinci. Jedou sem a pracují v Česku na nejnižších pozicích.“ Tetiana hovořila o přístupu části ukrajinských žen, které nejsou motivované se integrovat z důvodu neustálé naděje návratu zpět na Ukrajinu. Stejně tak vyjádřila pochopení k neohlášeným odjezdům zpět do rodné země: „Z této informace jsem pochopila, že vztah k ukrajinským maminkám změnil kvůli tomu, že Ukrajinky odjely do Polska nebo do jiné země nebo na Ukrajinu a nic neřekly. Jsem také matka a vím, že nás nikdy nepochopíte, protože no, vy nevíte, kolik tam v hlavě je myšlenek kvůli tomu všemu? Jak moc Ukrajinky přemýšlí, jestli se vrátit na Ukrajinu nebo nevrátit na Ukrajinu? Tam je manžel voják a on se zbláznil, pije hodně alkoholu, protože válka je velká hrůza. Voják nemůže být normální, když nebude dostávat psychologickou péči. Ještě si našel nějakou ženu a jeho manželka je tady s dětmi. Prostě vidíte, že ony se smějí, ale nevíte, o čem ona celý den přemýšlí. Vy vidíte jenom, že třeba kouří, ale to všechno může být jen způsob, jak ona zvládá ten veškerý stres.“

Válka mnohým dala příležitost zneužít systému pomoci státu, o čemž bylo již hovořeno v kapitole Praxe pomoci pro osoby prchající před invazí Ruska na Ukrajinu. Olena potvrdila několik finančních podvodů, které však jsou činěny u obou národností: *„Bylo mi nepříjemné, když jsme jezdily s dcerou na kurzy češtiny na začátku minulého roku a tam byla žena, která to všechno akorát využívala. Teď pronajímá svůj dům na Zakarpatí těm, kdo se přestěhovali z jihu nebo ze východu. Sama přijela sem, protože tady dostala od státu zdarma bydlení a dostala příspěvek. Ještě tady nakupovala nějaké potraviny nebo něco takového v Evropě a jezdila to na Ukrajinu prodávat. Ale to je taky jen o člověku, nejde to říct o všech. Jeden všechno ztratil a nic neměl a druhý to použil. Češi mají jiný byznys, za peníze zajišťují to, co cizinci potřebují. Hodně lidí můžete najít na internetu, kteří prodávají potvrzení o bydlení. To je jenom o tom, že je válka, to jde vždycky jde o peníze.“*

5.1.8 Vize do budoucna

Na závěr rozhovoru byla každá z žen požádána, zda by mohla popsat svoje vize do budoucnosti v následujících pěti letech. Z výzkumu PAQ Research vyplývá, že meziročně dochází k poklesu tendencí Ukrajinců vracet se zpět na Ukrajinu, což znázorňuje graf 4:

Graf 4 Plány na následující dva

Zdroj: Šafářová et al.,

Olena uvedla, že v případě přítomnosti Ruska se vracet na Ukrajinu odmítá: „*Určitě když už tady žiji, tak na Ukrajinu se určitě nevrátím, obzvlášť když je tam Rusko. Jeden Čech mi říkal, že to je jenom vlajka, ale já říkám, že je to mentalita Ukrajince, víte, co představuje náš erb? Jsou písmenka: Свобода=Svoboda. Takže mě to nemůžeme jen tak přejít, to je naše mentalita. Nejhorší je, když Vás nutí k něčemu, to si já nedokážu představit. Jsem učitelka a učila jsem děti, že jsme Ukrajinci, že máme svůj stát, jsme Kozáci od pravěku a nedokážu si představit, že jsem včera říkala, že je naše vlajka modrá a žlutá a teď už nemáme takovou vlajku. Že nejsme Ukrajinci, ale jsme Rusové. Pokud tam jsou Rusáci, tak se určitě nechci vrátit.*“

Ačkoliv Elena není v Česku šťastná, tak zde chce zůstat z důvodu spokojenosti její dcery a stejně tak i manžela. Svou roli hraje také fakt, že Ukrajinci, kteří v zemi zůstali, začínají odsuzovat jedince, kteří odešli kvůli válce do jiné země: „*Někdo zůstal na Ukrajině, což je další problém. Je to velký problém pro ty, kteří odešli. Ti, co tam zůstali nás začali odlišovat, Ti, kteří šli do zahraničí, jsou pro ně špatní, že jsme jako krysy, které utekli a opustili je. Nevím, proč se to děje nebo odkud to přichází, jestli od Ukrajinců nebo od Rusů. Na druhou stranu zůstat tady znamená být brána jako podřadná osoba. Pokud máte peníze, můžete bydlet, můžete chodit kamkoliv, ale celou dobu se budete cítit jako podřadná osoba. Pokud se vrátím na Ukrajinu, budu podřadná osoba, protože jsme odešli, když byla válka. To vás činí šílenou, protože nyní nerozumíte, kdo jste, jestli jste dobrá osoba nebo špatná osoba. Zachránila jste své dítě, ale ztratila tak svou zemi. Nyní jste v zemi, kde to neznáte, jsou tady cizinci a znovu je to pro vás*

nesnesitelné. Takže nyní stojíte nějak mezi dvěma světy, cítíte, že vůbec nepatříte do žádného z nich.“

Tetiana se v rozhoru dotkla tématu, jaké důvody vedou lidi vrátit se i přes skutečnost, že to není v zemi bezpečné: *„Jaký může být důvod se vrátit do země, kde je válka? Velký byt, drahý byt nebo dva byty. Dále třeba business, který člověk dělal celý život a teď on prostě nechce a nemá síly, aby začínal všechno od začátku v jiném zemi, učit se nový jazyk, zvykat si na nové zákony, pravidla, lidi a kulturu. Většina ukrajinských žen hodně pracuje a začíná pracovat, když jsou děti ještě malé, protože nemají dost peněz, ale taky je hodně žen dokonce i ve velkých městech, kde vydělává hodně peněz manžel nebo tatínek a ony nepracují. Tím že tyto ženy nikdy nepracovaly, ony prostě nedokáží žít v nové zemi a učit se tomu všemu. Ona bude sice nešťastná vedle tatínka, vedle manžela, ale neopustí ho. Je hodný? Není. Ale tak, co jiného ji zbývá? To je jen o výchově, kterou jsme měli a co jsme se naučili od našich maminek, babiček, prababiček. Když děláme něco jiným směrem, budeme mít problém s oporou. Rodina tlačí a vyhrožuje, že ji nebudou zasílat peníze, když se nevrátí. To jsou jediné důvody, proč se vrátit, z žádného jiného důvodu se vrátit nevidím.“* Tetiana však necítí žádný z těchto vlivů, naopak se v nové cítí bezpečněji a vnímá i mnoho výhod, které zde má-jako je například bezplatné vzdělání pro všechny a kvalita vzdělávání v České republice.

6 Shrnutí výsledků

Na počátku výzkumu byla stanovena hlavní výzkumná otázka: **Jaké zkušenosti má ukrajinská rodina s integrací do české společnosti?** Za největší bariéru integrace lze označit jazyk a hledání kvalifikované pozice. Jazyk se dvě informantky učily na kurzech českého jazyka a jedna se vzdělávala pomocí samostudia. Spokojenost s jazykovými kurzy byly rozporuplné, a to zejména ve vztahu ke kurzům zprostředkovaných úřadem práce. Stížnosti se objevily například na údaje uvedené na obdržném certifikátu z kurzu a na dlouhé čekací doby zařazení do výuky. Taktéž se ukázalo, že pro některé jedince je těžké si jazyk osvojit, z důvodu nedostatku sociálních kontaktů. Nedostatečná znalost českého jazyka jednak ztěžuje začlenění do společnosti a fungování v ní, ale také velmi často znemožňuje nalezení práce, kde je často vyžadována perfektní znalost jazyka ze strany zaměstnavatele či se jedná o zákonem stanovenou podmínku. Všechny informantky se potýkají s potížemi nalézt kvalifikovanou práci. Mimo zmíněný jazyk se na problematice také podílí odlišný systém školství na Ukrajině a v České republice, což má za následek, že pouze malé procento při nostrifikaci dosahuje požadované úrovně. Hledání práce také ztěžuje péče o dítě a nedostatečná ochota zaměstnavatelů přizpůsobit pracovní dobu potřebám dané osobě. Řešení je vyžadováno po samotné uchazečce, která však nemá dostatečné možnosti pro řešení dané situace. Důvodem je jednak problematika nedostatku míst v mateřských školách a také absence příbuzenstva, které by se na péči mohlo podílet. Jako poslední faktor byla uvedena nespokojenost s prací úřadu práce, kde nebyly informantkám zprostředkovány takové nabídky, které by odpovídaly jejich vzdělání či zkušenostem a stejně tak neochota pracovníků a pracovníc být více nápomocní v hledání práce.

Oblast školství byla hodnocena napříč třemi stupni. Obtížné zařazení dítěte bylo prokázáno pouze u mateřských škol, základní školy byly bezproblémové. Ve dvou případech došlo ke slovnímu napadání ze strany spolužáků, kdy pouze jedna škola se aktivně podílela na řešení konfliktu. Jedno ze tří dětí se stále účastní ukrajinského distančního vzdělávání a stejně tak pouze jedno dítě navštěvuje pravidelně volnočasové aktivity. Byla zmíněna absence volnočasových aktivit pro dospělé.

Mezikulturní rozdíly byly nejvíce prokázány v oblasti zdravotnictví. Dostupnost a kvalitu českých lékařů dvě z informantek označily za největší problém v České republice. Značná nespokojenost pak byla s prací stomatologů, která je podle žen velice drahá a není odvedena správně. V jednom případě byla nedůvěra v české zdravotnictví tak velká, že došlo k obrácení se na lékaře na Ukrajině. Nezvyklé jsou pro informantky také mnohdy měsíční čekací doby na

konzultaci či zákrok u lékaře, které popisují jako života ohrožující, kdy po takové době by mohl člověk i umřít. Slovo kapacita se neslo napříč všemi oblastmi a rozhovory. Žádná z žen nerozumí, jaký smysl mají tyto stanovené kapacity a považují je za naprosto zbytečné. Především pak ve smyslu volnočasových aktivit, mateřských škol, a právě i lékařů.

Nejméně problematická byla oblast hledání bydlení. Ve dvou případech bylo ubytování získáno díky pomoci KACPU a v třetím případě za pomoci přítele. Všechny ženy aktuálně žijí ve svých domech či bytech, za které platí nájem. Kladně byla hodnocena i pomoc státu ve formě bezplatného ubytování, humanitárních dávek a dalších výhod a stejně tak zřízené KACPU, kde měly informantky možnost zařídit většinu potřebných věcí. Pozitivní zkušenosti byly zmíněny také se solidaritou českých domácností, které poskytly oblečení, potraviny a některé i prostory k ubytování. Naopak aktuálně informantky postrádají psychologickou pomoc a integrační opatření zejména v oblasti hledání zaměstnání a vztazích s majoritou.

Názory na českou společnost byly nesourodé. Jedinou spojující linií byl důvod, který za negativním postojem některé skupiny Čechů dle informantek stojí. Jako příčina byla označena současná ekonomická situace v České republice – nízké platy a důchody a oproti tomu naopak vysoké ceny zboží, díky čemuž se domnívají, že lidé hledají nejbližšího viníka, kterým jsou právě Ukrajinci. Na otázku, jaká věková skupina je podle žen více negativistická, nebyly učiněny shodné výpovědi. Dále bylo zmíněno, že nezáleží pouze na věku osoby, ale také místě bydliště a zdroji informací. Uveden byl také vliv skupiny osob, kterými je jedinec obklopen a ten následně může negativně zkreslovat náhled na českou společnost. Dvě ženy uvedly, že mají zkušenost se slovním napadením z důvodu jejich národnosti. V jednom případě byl incident oznámen na policii, která však situaci nijak neřešila. Všechny ženy pak pocítily změnu v přístupu společnosti vůči nim, kdy bylo například uvedeno, že si zkrátka společnost na situaci již zvykla a nejsou zde takové snahy pomáhat. Ovšem tato skutečnost v žádném z rozhovorů nebyla brána negativně. Proměna přístupu Čechů se projevila nejen v pomoci, ale také v přístupu zaměstnavatelů, kdy na počátku války byly podmínky méně přísné, než je tomu dnes.

V rámci společnosti byly zjišťovány i postoje k ostatním uprchlíkům z Ukrajiny, avšak nebyla zmíněna žádná výrazně negativní zkušenost s touto skupinou. Naopak zaznělo pochopení pro chování a počiny mnohých osob, ať už ve smyslu neoprávněného využití dočasné ochrany nebo neohlášených návratů na Ukrajinu. Negativně laděná byla pouze zkušenost paní Tetiany s přístupem ostatních ukrajinských žen k výuce českého jazyka a vyprávění paní Oleny o zneužívání bezplatného ubytování a pronajímáním vlastní nemovitosti v bezválečné části Ukrajiny.

Rozhovory byly ukončeny vizemi do budoucna ve smyslu návratu na Ukrajinu či nikoliv. Otázka budoucnosti byla označena jako velice stresující z důvodů značné nejistoty následujících událostí. Všechny ženy jsou však aktuálně rozhodnuty zůstat v České republice a pouze jedna se aktuálně v této zemi cítí nekomfortně. Tato nespokojenost pramení z pocitu méněcennosti v nové zemi, neznalosti jazyka a opuštění ukrajinských tradic a zázemí společně s rodinou.

6.1 Limity studie

„Kvantitativním výzkumem nelze vlastně zjistit nic více než to, co jsme „kvalitativně předtím věděli, ale o čem jsme pouze nevěděli, jak je „to“ v populaci rozloženo distribuováno.“ napsal americký sociolog P. Blau (in Petrussek, 1993, s. 120) a daná citace vykresluje omezenost zjištění těchto výzkumů. Z důvodu udržení určité jednotnosti byly výzkumným vzorkem pouze ženy, tudíž se jedná o jednostranný pohled na problematiku. Jak bylo uvedeno již výše, kontaktováno bylo celkem šest žen, z čehož se podařilo uskutečnit rozhovor pouze se třemi z nich. Rozhovory bylo možné ze strany výzkumníka realizovat pouze v anglickém či českém jazyce, aby bylo možné vést plynulou konverzaci, což zapříčinilo i částečnou redukci výzkumného souboru, jelikož po sdělení této skutečnosti došlo k odmítnutí rozhovoru několika informantkami z důvodu nedostatečných jazykových dovedností právě v těchto dvou jazycích. Tato skutečnost tedy do značné míry limitovala práci pouze na úzký okruh osob, tudíž jistě nebyly zmíněny všechny problémy, které by bylo možné získat s rozsáhlejším výzkumným souborem. Dále byl výzkum proveden dva roky od začátku pobytu v České republice, díky čemuž mohlo u dotazovaných osob dojít ke zkreslení některých událostí.

ZÁVĚR

Diplomová práce je složena z části teoretické a části praktické. Teoretická část je členěna na tři kapitoly, které jsou stěžejní pro získání komplexního pohledu na dané téma. Jako první je věnována pozornost pojmu migrace, kdy mimo základní vymezení je zahrnuta i současná migrační situace v České republice. Na text navazuje kapitola s názvem Integrace, ve které se čtenář mimo definice a základních forem může dočíst o vyskytujících se bariérách v daném procesu, jaké existují integrační strategie a modely, a především současnou integrační politiku v České republice. Teoretickou část uzavírá kapitola Migrační a azylová politika v České republice, jenž je syntézou dvou předchozích témat. Tato část je koncipována jako výčet strategií a zásad dané politiky českého státu. Dominantou kapitoly je srovnání vycházejících z Lex Ukrajina od prvního ustanovení až po současnou novelizaci. Obohacující je také více praktická podkapitola, která byla sestavena na základě informací z rozhovoru s vedoucí sociální pracovnící Mgr. Bc. Lenkou Janoškovou, která pracuje v Centru na podporu integrace cizinců v Pardubickém kraji.

Po teoretickém vymezení následuje praktická část prezentující uskutečněný výzkum. Kvalitativní šetření bylo uskutečněno pomocí epizodického rozhovoru a informantkami byly ženy, které přišly se svou rodinou do České republiky po začátku válečného konfliktu na Ukrajině. Výzkumná otázka, která celý výzkum provázala, byla zaměřena na zkušenosti ukrajinských rodin s integrací v České republice. Vytyčeno bylo sedm oblastí integrace, ve kterých byly názory a postoje zkoumány. Pro případové studie byly vybrány tři rodiny, které disponovaly odlišnými charakteristikami pro zjištění většího množství informací.

V současnosti uplynuly dva roky od začátku války, během níž získalo Česko ohromné zkušenosti v oblasti migrační a azylové politiky. Avšak doposud nebyla vyřešena otázka dočasných ochran, nad níž se zmlítá obrovský mrak nejistoty. Lex Ukrajina byl doposud pouze technickou úpravou, která však neposkytuje žádný nástin dalšího postupu ČR. Výzkum zahrnul pouze malé množství dat, avšak i tak bylo prokázáno několik zajímavých zkušeností a kauzalit. Domnívám se, že je čím dál větší potřeba upozorňovat na potřeby cizinců společně s problémy, kterým musí čelit, jelikož některá opatření vydaná státem s úmyslem těmto lidem pomoci, jsou mnohdy neefektivní nebo naopak i škodlivá. V roce 2024 je například plánovaný zápis dětských i ukrajinských dětí v jeden den. Osobně to vnímám za velice nešťastný krok, který s velkou pravděpodobností povede k posílení negativního vztahu vůči Ukrajincům. V současné době by však bylo potřeba nacházet společné body zájmu, které budou tyto skupiny spojovat, nikoliv

rozdělovat. Stejně tak považuji za důležité věnovat pozornost ukrajinským dětem, které zde vyrůstají a následně budou utvářet a formovat zdejší společnost.

Na základě informací z výzkumu usuzuji, že do budoucna bude téma více a více aktuální nikoliv pouze z pohledu válečného konfliktu, avšak i z pohledu dopadů na českou společnost a ekonomiku. V současnosti v České republice je celkový počet obyvatel tvořen téměř z 12 % cizinci. V tomto okamžiku již nelze nechat integraci volně plynout a je potřeba vydávat opatření, která budou odstraňovat jednotlivé bariéry. Bude potřeba najít řešení v pracovní otázce, kdy nyní 2/3 osob pracuje na podkvalifikovaných pozicích. Je otázka, zda by bylo kontraproduktivní, kdyby došlo ke zmírnění podmínek přijímání na některé pracovní pozice, které aktuálně jsou velmi obtížně Čechy obsazovány. Nelze predikovat dopad tohoto kroku, avšak domnívám se, že uzavíráním cest k získání práce, jak je tomu dnes, vede ke značné demotivaci lidí práci hledat. Stejně tak podkvalifikovaná práce je pro mnohé známkou určité dehonestace a nevyužití veškerých dosavadních znalostí a zkušeností, které by mohly mít pro českou praxi neuvěřitelný prospěch. Dále se očekává, že dojde k příjezdu mužů zraněných ve válce, čímž začne vznikat nová skupina migrantů v České republice, se kterou do nynější doby máme mizivé zkušenosti. Bohužel předpovědět podrobnější vývoj tohoto trendu v současné době skutečně nelze. Vývoj událostí determinuje obrovská škála faktorů a my můžeme pouze s těžší predikovat co bude za několik měsíců. Bude mít Česká republika za několik desítek let prezidenta či prezidentku původem z Ukrajiny? Nechme se překvapit...

LITERATURA

BARŠOVÁ, Andrea a BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Monografie, sv. 15. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3875-6.

BERRY, JOHN W. *Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity*. The Authors, 2011, roč. 20, s. 2.1–2.21. ISSN 1021-5573.

BOGUE, Donald Joseph, 1963. *Techniques and Hypotheses for the Study of Differential Migration: Some Notes from an Experiment with U. S. Data*. International Population Conference. London: UNESCO.

BRETTELL, Caroline a HOLLIFIELD, James F. (ed.). *Migration Theory: talking across disciplines*. Third edition. New York: Routledge, 2015. ISBN 978-0-415-74203-0.

ČENĚK, Jiří; SMOLÍK, Josef a VYKOUKALOVÁ, Zdeňka. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Psyché. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5414-7.

DRBOHLAV, Dušan a Marta JAROSZEWICZ. *Ukrainian migration in times of crisis: forced and labour mobility*. Prague: Charles University, Faculty of Science, 2016. ISBN 978-80-7444-048-9.

DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Studie., sv. 66. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 978-80-7419-039-1.

HECKMANN, Friedrich. *Integration policies in Europe: national differences and/or convergence?* In: *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti: od "samozřejmé nerovnosti" k "nesamozřejmé rovnosti"*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 9/2012. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012. ISBN 978-80-86729-79-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Páté, přepracované vydání. Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-262-1968-2.

HUMLÍČEK, Vojtěch, Michal POTÁČ, Jaroslav ŽDÁRA a Univerzita obrany. *Krizové řízení: učební text pro vysokoškolskou výuku*. V Hradci Králové: Univerzita obrany, 2016. ISBN 978-80-7231-361-7.

CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu: Case study – a method of qualitative research strategy and research design*. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.

JANOŠKOVÁ, Lenka. *Zkušenosti z praxe práce s cizinci* [přednáška]. Pardubice: Katedra věd o výchově, 18.12.2023.

JELÍNKOVÁ, Marie (ed.). *Lokální politiky integrace migrantů a jejich strukturální mechanismy: srovnávací studie Česka, Slovenska, Německa a Belgie*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-3173-8.

JELÍNKOVÁ, Marie a Ondřej VALENTA. Pojetí integrace migrantů v ČR perspektivou analýzy podpory stanovených priorit. *Sociologický časopis*. Praha: ČSAV, 2022, 58(1), 71-97. ISSN 0038-0288.

KANDALEC, Pavel. *Naturalizace v České republice*. Právní monografie. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-062-5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce: afirmativní akce, azylový dům, bydlení chráněné, dům na půl cesty, etnocentrismus, integrace uprchlíků, K-centrum, multikulturalismus, ochranná výchova, osobní asistence, past chudoby, relaps, síť sociální, supervize, terénní sociální práce, životní šance*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

NEKOLA, Martin; HEJZLAROVÁ, Eva M. a KOHOUTEK, Jan. *Česká veřejná politika optikou teorie sociální konstrukce cílových populací*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4557-5.

PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Monografie. Ostrava: Key Publishing, 2014. ISBN 978-80-7418-228-0.

- PEŠKOVÁ, Michaela a Západočeská univerzita. *Jsem imigrant =: Ja – immigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice*. Ústí nad Labem: Vlasta Králová, 2006. ISBN 80-87025-07-5.
- PETERSEN, William. "A General Typology of Migration." *American Sociological Review* 23, no. 3 (1958): 256–66. <https://doi.org/10.2307/2089239>.
- PETRUSEK, Miloslav. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1993, 204 s. ISBN 80-7066-799-0.
- PRŮCHA, Petr a Richard POMAHAČ. *Lexikon – správní právo*. Ostrava: Sagit, 2002. ISBN 80-7208-314-7.
- RABUŠIC, Ladislav a Aleš BURJANEK. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. ISBN 80-239-2257-2.
- RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, TRBOLA, Robert (ed.). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-19-8.
- ROLNÝ, Ivo a Lubor LACINA. *Globalizace, etika, ekonomika*. Boskovice: Albert, 2001. ISBN 80-7326-000-X.
- ROŽŇÁK, Petr a KUBEČKA, Karel. *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reinternace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Monografie. Ostrava: Key Publishing, 2018. ISBN 978-80-7418-292-1.
- SCHEBELLE, Danica. *Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnosti asistenčních služeb*. Praha: VÚPSV, 2013. ISBN 978-80-7416-146-9.
- SCHEU, Harald Christian a ASLAN, Ednan. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-07-0.
- SCHWINN, T., 2001. Hartmut Esser: Soziologie. Spezielle Grundlagen. Band 2: Die Konstruktion Der Gesellschaft: Frankfurt a.M.: Campus 2000. 501 Seiten: ISBN: 3-593-36383-6. Preis: [Euro] 50,10. *Kölner Zeitschrift Für Soziologie Und Sozialpsychologie*, 12, vol. 53, no. 4, pp. 776-778 ProQuest Central. ISSN 00232653. DOI <https://doi.org/10.1007/s11577-001-0111-5>.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014.

UHHEREK, Zdeněk; HONUSKOVÁ, Věra; OŠTÁDALOVÁ, Šárka a GÜNTER, Vladislav. *Migrace: historie a současnost. Moderní dějiny*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016. ISBN 978-80-905942-9-6.

UHHEREK, Zdeněk. *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu: (prostor bývalého SSSR a slovenští Romové): výzkumná zpráva*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. ISBN 80-85010-69-0.

VAVREJNOVÁ, Marie. *Migrace obyvatelstva jako faktor ekonomického rozvoje: (zvláště v oblasti Evropské unie a České republiky)*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 5/2011. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011. ISBN 978-80-86729-66-4.

WIHTOL DE WENDEN, Catherine. *Atlas migrace: hledání nové světové rovnováhy*. Ilustroval Madeleine BENOIT-GUYOD, přeložil Kateřina ŠTÁBLOVÁ. Globální svět. V Brně: Lingea, 2020. ISBN 978-80-7508-627-3.

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli ze dne 12. srpna 1949: Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři ze dne 12. srpna 1949. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci ze dne 12. srpna 1949. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob. 1969. [Praha: Vydav. časopisů MNO], 1969.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Aktualizovaná „Koncepce integrace cizinců –Ve vzájemném respektu“ a Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016. Online. Vláda České republiky. 2016. Dostupné:https://www.cizinci.cz/documents/551336/568629/Postup_p%C5%99i_realizaci_K_IC_v_roce_2022.pdf/f48a4691-d195-0366-dbef-c0d9afbbe4c0. [cit. 2023-11-16].

Aktuálně: Informace v souvislosti s invazí Ruska na Ukrajinu. Online. In: Vláda České republiky. 2009. Dostupné:<https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/informace-v-souvislosti-s-invazi-ruska-na-ukrajinu-194507/>. [cit. 2023-12-14].

Azyl: Dublinský systém. Online. In: Ministerstvo vnitra České republiky. 2023. Dostupné:<https://web.archive.org/web/20160123132819/http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>. [cit. 2023-12-14].

BÍLKOVÁ, Veronika, 2023. *NÁVRATOVÁ POLITIKA A JEJÍ SLABINY.* Online. In: INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS PRAGUE. Dostupné:<https://www.iir.cz/navratova-politika-a-jeji-slabiny>. [cit. 2023-12-18].

ČESKO. § 20 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné:<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561#p20-4>

ČESKO. Část 1 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu) - znění od 1. 7. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 3. 12. 2023]. Dostupné:<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-325#cast1>

ČESKO. fragment #f5040990 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky) - znění od 1. 2. 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2023. Dostupné:<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-186#f5040990>. [cit. 3. 12. 2023].

ČESKO. Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů – znění od 20. 9. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2023. Dostupné: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326#f1985075>. [cit. 11. 12. 2023].

Dlouhodobý pobyt v zahraničí, 2024. Online. Sdružení pro integraci a migraci. Dostupné: https://www.migrace.com/cs/clanky/1447_lex-ukrajina-vi-zmeny-kttere-vstoupily-v-platnost-1-1-2024. [cit. 2024-03-24].

Dobrovolné návraty realizované Odborem azylové a migrační politiky. Online. Ministerstvo vnitra České republiky: Odbor azylové a migrační politiky. 2023. Dostupné: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nase-hlavni-temata-mezinarodni-ochrana-mezinarodni-ochrana.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>. [cit. 2023-12-03].

Henig, D. *Migrace*. Online. 2007. [cit. 11.12.2023]. Dostupné: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf

Integrace cizinců – Aktuální informace o migraci. Online. In: Ministerstvo vnitra České republiky. 2023. Dostupné: <https://www.MVČRcr.cz/migrace/clanek/integracecizincu.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>. [cit. 16.11.2023].

Integrace cizinců. Online. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2022. Dostupné: <https://www.MPSVČR.cz/integrace-cizincu>. [cit. 2023-11-15].

Integrace cizinců. Online. Ministerstvo vnitra. 2023. Dostupné: <https://www.MVČRcr.cz/migrace/clanek/integrace-cizincu.aspx>. [cit. 2023-11-15].

Integrace držitelů mezinárodní ochrany – Aktuální informace o migraci. Online. In: Ministerstvo vnitra České republiky. 2023. Dostupné: <https://www.MVČRcr.cz/migrace/clanek/integrace-drzitelu-mezinarodni-ochrany.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>. [cit. 16.11.2023].

Integrační politika ČR. Online. In: Cizinci v České republice. 2023. Dostupné: <https://www.cizinci.cz/zakladni-informace1>. [cit. 16.11.2023].

Kontroly na hranicích se Slovenskem končí, budou jen namátkové. Migrační situace je podle úřadů lepší, 1997. Online. In: IROZHLAS.cz. Dostupné: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/hranicni-kontroly-slovensko-migrace_2401311744_mst. [cit. 2024-02-19].

KOŠLEROVÁ, Anna, 2024. *Proč je v Česku málo psychologů? Může za to netransparentní atestační zkouška, míní odbornice.* Online. IROZHLAS. 2024-02-22. Dostupné: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nedostatek-psychologu-v-cesku_2402220635_ank. [cit. 2024-03-23].

Mezinárodní ochrana: Azyl a uprchlíci. Online. MINISTERSTVO VNITRA. Odbor azylové a migrační politiky. 2018. Dostupné: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nase-hlavni-temata-mezinarodni-ochrana-mezinarodni-ochrana.aspx>. [cit. 2023-12-03].

Mezinárodní ochrana: Pobyt cizince v azylových zařízeních. Online. Ministerstvo vnitra České republiky: Odbor azylové a migrační politiky. 2018. Dostupné: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nase-hlavni-temata-mezinarodni-ochrana-mezinarodni-ochrana.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>. [cit. 2023-12-03].

Mezinárodní ochrana: Řízení o udělení mezinárodní ochrany v České republice. Online. Ministerstvo vnitra České republiky: Odbor azylové a migrační politiky. 2023. Dostupné: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nase-hlavni-temata-mezinarodni-ochrana-mezinarodni-ochrana.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>. [cit. 2023-12-03].

Mezinárodní ochrana: Společný evropský azylový systém. Online. MINISTERSTVO VNITRA. Odbor azylové a migrační politiky. 2015. Dostupné: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/spolecny-evropsky-azylovy-system.aspx>. [cit. 2023-12-03].

Meziresortní orgány. Online. Ministerstvo vnitra. 2023. Dostupné: <https://www.MVČRcr.cz/migrace/clanek/meziresortni-organy.aspx>. [cit. 2023-12-02].

Nejvíce ukrajinských uprchlíků přijali v Německu, Polsku a Česku. V Unii jich žije celkem 4,1 milionu, 1997. Online. In: IROZHLAS. Dostupné: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/ukrajinsti-uprchlici-eurostat-evropska-unie-cesko-ukrajina_2309081517_epo. [cit. 2023-12-16].

Nelegální migrace v ČR v období od 1. 1. 2023 do 31. 03. 2023. Online. URBAN, Josef. Policie České republiky. 2023. Dostupné: <https://www.policie.cz/clanek/nelegalni-migrace-v-cr-v-obdobi-od-1-1-2023-do-31-03-2023.aspx>. [cit. 2023-11-14].

O Europolu. In: EUROPOL Online. 2023. Dostupné: <https://www.europol.europa.eu/about-europol:cs>. [cit. 11.12.2023].

Politiky: Schengenský prostor: souvislosti, 2023. Online. In: Evropská rada. Dostupné: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/schengen-area/#schengen>. [cit. 2023-12-16].

POMOC PRO OBČANY UKRAJINY A JEJICH ZAMĚSTNAVATELE. Online. Úřad práce ČR. 2023-10-27. Dostupné: <https://www.uradprace.cz/pomoc-pro-obcany-ukrajiny-a-jejich-zamestnavatele>. [cit. 2024-03-24].

Průběžné informace o státním integračním programu | suz.cz. In: *Správa uprchlických zařízení ministerstva vnitra.* Online. 2018. Dostupné: <https://www.suz.cz/prubezne-informace-o-statnim-integracnim-programu/>. [cit. 19.12.2023].

Ruská invaze na Ukrajinu. Online. Česká televize. 2023. Dostupné: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specialy/3432412-rusko-ukrajinsky-konflikt>. [cit. 2023-11-14].

SOPEK, Martin, 2023. *Uznávání diplomů vážne. Většina vzdělaných Ukrajinců nepracuje nebo pomáhá na stavbách.* Online. Hospodářské noviny. 2023-02-24. Dostupné: <https://archiv.hn.cz/c1-67176210-uznavani-diplomu-vazne-vetsina-vzdelanych-ukrajincu-nepracuje-nebo-pomaha-na-stavbach>. [cit. 2024-03-24].

Strategie migrační politiky České republiky. Online. In: Ministerstvo vnitra. 2015. ISBN 978-8086466835. Dostupné: file:///C:/Users/Petra%20Barto%C5%A1ov%C3%A1/Downloads/MV%20CR-Strategie_migracni_politiky_CR-1.pdf. [cit. 2023-12-02].

ŠAFÁŘOVA, Kateřina; PROKOP, Daniel; ŠKVRŇÁK, Michael a KUNC, Michal, 2024. *Integrace ukrajinských uprchlíků: 2 roky poté a výhled na 2024+.* Online. PAQ research. 2024-02-14. Dostupné: <https://www.paqresearch.cz/post/dva-roky-pote/>. [cit. 2024-03-14].

Tiskové zprávy: Migrační politika: Rada dosáhla dohody o nejdůležitějších právních předpisech v oblasti azylu a migrace. Online. In: Rada EU. Dostupné: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2023/06/08/migration-policy-council-reaches-agreement-on-key-asylum-and-migration-laws/>. [cit. 2023-12-14].

URBAN, Josef, 2024. Vyhodnocení nelegální migrace 2023. *Policie České republiky* [online] [cit. 13. únor 2024]. Dostupné: <https://www.policie.cz/clanek/web-informacni-servis-zpravodajstvi-vyhodnoceni-nelegalni-migrace-2023.aspx>

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022.
Online. Ministerstvo vnitra. 2023. Dostupné:
<https://www.MVČRcr.cz/migrace/clanek/vyrocní-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace.aspx>. [cit. 2023-11-16].

SEZNAM GRAFICKÝCH PŘÍLOH

Obrázky

Obrázek 1: Interkulturní strategie	19

Tabulky

Tabulka 1 Návod k rozhovoru	44

Grafy

Graf 1 Porovnání kvalifikovanosti práce v ČR a na Ukrajině	53
Graf 2 Odhad čisté hodinové mzdy u uprchlíků, kteří pracují.....	54
Graf 3 Bariéry v účasti na kurzech	55
Graf 4 Plány na následující dva roky.....	64